

Scenski elementi javnog govora u političkom diskursu na primjeru Kolinde Grabar-Kitarović i Zorana Milanovića

Đurđević, Ana-Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:613552>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ MEDIJI I ODNOSI S JAVNOŠĆU

ANA-MARIJA ĐURĐEVIĆ

**SCENSKI ELEMENTI JAVNOG GOVORA U POLITIČKOJ
PRAKSI NA PRIMJERU KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ I
ZORANA MILANOVIĆA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. art Branko Čegec

Sumentor: Tomislav Levak, predavač

Osijek, 2022.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ MEDIJI I ODNOSI S JAVNOŠĆU

ANA-MARIJA ĐURĐEVIĆ

**SCENSKI ELEMENTI JAVNOG GOVORA U POLITIČKOJ
PRAKSI NA PRIMJERU KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ I
ZORANA MILANOVIĆA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. art Branko Čegec

Sumentor: Tomislav Levak, predavač

Osijek, 2022.

SAŽETAK

U radu će se nastojati objasniti što je to komunikacija, komunikacija kao prijenos podataka, kao i komunikacija kroz političke govore. Političari su uvijek bili pod budnim okom javnosti. Analizira se od govorništva, gestikulacije, jezičkih pogrešaka do figurativnosti i osobnog zglada. U ovom radu provest će se analiza scenskog nastupa i neverbalne komunikacije usporedbom bivše predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović i sadašnjeg predsjednika Zorana Milanovića na temelju njihovih inauguracijskih govora. Osim analize inauguracijskih govora koje je provela autorica rada, provedeno je i istraživanje na temelju anketnog upitnika kako bi se ispitali stavovi javnosti, te utvrdilo uočavaju i prepoznaju li ispitanici oblike neverbalne komunikacije tijekom istupa navedenih političkih aktera. U ovom radu, ispitano je postojanje neverbalne komunikacije te kako je ista utjecala na prihvatljivost stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika Republike Hrvatske. Ispitanici koji su sudjelovali u provedenom istraživanju mogli su odgovoriti na pitanja u upitniku na temelju prethodno pogledanih govora i fotografija uključenih u upitnik.

Na temelju provedene analize utvrđeno je da ispitanici u najvećem broju slučajeva imaju sposobnost zapažanja i prepoznavanja neverbalnog ponašanja pri čemu su rezultati anketnog ispitivanja pokazali kako mlađi ispitanici obraćaju više pozornosti na neverbalno ponašanje. Nadalje, pokazalo se da neverbalno ponašanje, odnosno scenski nastup ima utjecaj na prihvatljivost određenog stila ponašanja.

Ključne riječi: scenski nastup, javni govor, neverbalna komunikacija, Kolinda Grabar Kitarović, Zoran Milanović

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. KOMUNIKACIJA I SCENSKI IZRAZ U JAVNOM GOVORU	4
2.1. Komunikacija kao proces prijenosa poruke	4
2.2. Govorništvo	7
2.3. Verbalna komunikacija i scenski izraz u funkciji političkog govorništva	8
2.3.1. Duljina rečenice i kondicionali	9
2.3.2. Izbor riječi	10
2.3.3. Jezične pogreške	11
2.3.4. Figurativnost	12
2.3.5. Elegancija i protočnost (fluentnost) govora	13
2.4. Neverbalna komunikacija u funkciji govorništva	14
2.4.1. Položaj i kretanje tijela	16
2.4.2. Ekspresija lica	20
3. ANALIZA SCENSKIH ELEMENATA JAVNOG GOVORA NA PRIMJERU KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ I ZORANA MILANOVIĆA	25
3.1. Analiza inauguracijskog govora Kolinde Grabar-Kitarović	25
3.2. Analiza inauguracijskog govora Zorana Milanovića	34
3.3. Usporedna analiza inauguracijskih govora Kolinde Grabar-Kitarović i Zorana Milanovića	39
3.3.1. Emocije i atmosfera tijekom govora	40
3.3.2. Gestikulacija i opći dojam	40
4. ANKETNO ISTRAŽIVANJE O NEVERBALNOJ KOMUNIKACIJI KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ I ZORANA MILANOVIĆA	42

4.1. Predmet istraživanja	42
4. 2. Cilj istraživanja	42
4. 3. Istraživačka pitanja	42
4. 4. Instrument istraživanja	43
4. 5. Metode istraživanja	44
4.6. Uzorak ispitanika	44
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	45
5.1. Sociodemografske karakteristike ispitanika	45
5.2. Uočavanje i prepoznavanje oblika neverbalne komunikacije	48
5.2.1. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 3	51
5.2.2. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 4	52
5.2.3. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 5	55
5.3. Utjecaj scenskih elemenata javnog nastupa na prihvatljivost stila	56
5.3.1. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 6	64
5.3.2. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 7	66
5.3.3. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 8	67
6. ZAKLJUČAK	69
7. LITERATURA	71
8. POPIS PRILOGA	73
9. POPIS SLIKA	74
10. POPIS GRAFIKONA	75

1. UVOD

Jezik je jedna od najvažnijih komponent ljudske komunikacije koja nam omogućuje da uz pomoć govora i pokreta izrazimo svoje mišljenje, stavove i ideje te ostvarimo interakciju s

okolinom. On može imati snažan utjecaj na naše percepcije, a neka istraživanja pokazuju kako jezik može čak izgraditi i pokazati solidarnost s drugima. Osim toga, moguće je uočiti brojne obrasce u komuniciranju pri čemu je karakteristično da su govornici koji koriste snažan govor obično ocijenjeni kao kompetentniji, dinamičniji i privlačniji od govornika koji zvuče manje moćno, što je vjerojatno posljedica toga da moćan govorni stil rezultira pozitivnijim atribucijama kompetencije.

Kada primamo informaciju koja nije napisana ili izgovorena, svjesni smo da je riječ o neverbalnom načinu komuniciranja. Tijekom povijesti neverbalnu komunikaciju čovječanstvo je koristilo kroz poruke bez riječi za prenošenje misli, stavova i ideja, postojala je tisućama godina prije nego što su izumljeni formalni govorni jezici. Naša svijest o neverbalnoj komunikaciji ključna je ne samo za naš opstanak, već i za razumijevanje potreba, osjećaja, emocija i misli drugih. Neverbalna komunikacija je značajan pokazatelj unutarnjeg stanja govornika, što je često vidljivo iz fizioloških promjena tijekom govora, a uključuje promjene u ponašanju kao što su promjene izraza lica, držanja, gestikulacije i slično. Iako se neverbalno ponašanje obično tumači kao reakcija na emocionalno stanje, ovaj odnos može biti i obrnut kada neverbalno ponašanje uzrokuje emocije. Iako je neverbalni govor karakterističan pokazatelj emocija, često se za njihovo izražavanje potrebno koristiti riječima, zbog čega se neverbalni izrazi emocija često povezuju s verbalnim. Iz tog razloga, ako namjeravamo tumačiti nečije ponašanje, uzimamo u obzir i verbalni i neverbalni govor, pri čemu se sama analiza temelji na njihovoj kompatibilnosti.

Identifikacija komponenti govora, kao i različitih kanala slanja i primanja osjetljivih znakova, te ljudskog ponašanja dovodi do rasprave o iznimno složenoj mreži komponenti i razina interakcije. Određene skrivene razine o kojima ovise sve te karakteristike koje ne možemo ni percipirati ako nemamo predstavu o tome što su komunikacija i interakcija predstavljaju iznimno značajan aspekt naših života. Govorni jezik koji koriste politički akteri s ciljem prezentacije vlastitih stavova, ali i istovremeno uspostavljanja kontakta i nametanja vlastitih ideja ljudima često predstavlja instrument kontrole i uglavnom je ispunjen, prethodno navedenim, skrivenim razinama. Iz navedenog razloga proveden je veliki broj istraživanja o predsjedničkim govorima kao aspektu političkog diskursa pri čemu su isti razmatrani kroz širok raspon perspektiva. Razlog za ovu vrstu istraživanja pronalazimo u tome što je politički diskurs

složena ljudska aktivnost koja zaslužuje kritičko proučavanje, posebice zbog svog središnjeg mjesta u organizaciji i upravljanju društvom.

Uzimajući u obzir značaj istraživanja političkog diskursa, u ovom radu razmatrani su stavovi ispitanika o uočavanju i percepciji, te utjecaju neverbalne komunikacije na primjerenost i prihvatljivost stila ponašanja na primjeru bivše predsjednice Republike Hrvatske, Kolinde Grabar-Kitarović i aktualnog predsjednika Zorana Milanovića.

2. KOMUNIKACIJA I SCENSKI IZRAZ U JAVNOM GOVORU

Pojam komunikacije potječe od latinske riječi *communicatio* (Anić, Klaić i Domović, 1999: 717.). Budući da je čovjek društveno biće koje egzistira kroz komunikaciju sa svojom

okolinom, može se reći da ona predstavlja temeljnu komponentu njegove osobnosti, jer osim što kroz interakciju s drugima gradi svoj društveni identitet, kroz međuljudsku komunikaciju gradi i društvene i osobne odnose.

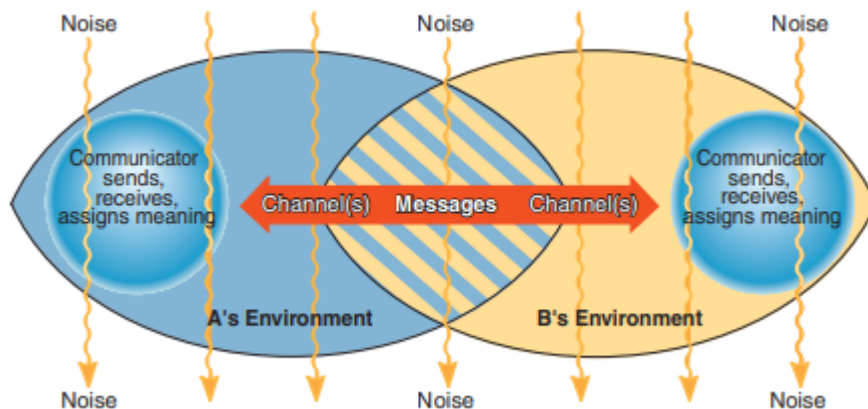
Iako je vrlo teško odrediti povijesno podrijetlo i razvoj komunikacije, ako se uzme u obzir da komunikacija ne uključuje samo verbalnu nego i neverbalnu komunikaciju, može se smatrati da je nastala s nastankom ljudskog društva, a početak njezina razvoja temelji se na nastanku govora, jezika i pisma.

2.1. Komunikacija kao proces prijenosa poruke

Iako nijedan model ne može u potpunosti prikazati komunikacijski proces, smatra se da on svakako uključuje neizbježno uključuje komunikatore odnosno pošiljatelja poruke (onoga koji poruku prenosi) i primatelja poruke, te komunikacijski kanal kao način na koji se poruka prenosi (usmeno, pisano, verbalno, neverbalno i drugo.) (Tomić i Jugo, 2021: 51). Osim toga, taj proces može biti jednosmjernan ako se poruka prenosi samo od pošiljatelja do primatelja (komunikatora), ali ne i natrag (gledanjem vijesti na televizoru primamo informaciju, ali informacija ne teče od nas prema televizoru), i dvosmjernan u slučaju da pošiljatelj i primatelj poruke naizmjenično mijenjaju uloge (primjerice razgovor između dviju ili više osoba).

Poseban oblik komunikacije danas je komunikacija putem tehnoloških uređaja, kao što je komunikacija putem SMS poruke, e-pošte ili glasovne poruke, koja je specifična zbog kašnjenja između slanja i primanja poruke, kao i smetnji koje mogu nastati u tom procesu. Adler, Rosenfeld i Proctor II (2018.) su u ovom kontekstu istaknuli niz važnih karakteristika transakcijske, dvosmjerne komunikacije, dinamičkog procesa (Slika 2.1.) u kojem komunikatori sukreiraju značenje kroz interakciju:

- komunikator koji šalje, prima, dodjeljuje značenje
- okruženje (*environment*) u kojem se komunikatori nalaze
- smetnje (*noise*) koje ometaju poruku koja se prenosi.

Slika 1. Model transakcijske komunikacije

Izvor: Adler, Rosenfeld, Proctor II, 2018, str.10

U komunikaciji koja se odvija u svakodnevnom životu postoje i razne prepreke koje mogu utjecati na slanje i primanje poruke od komunikatora, kao što su prostorna udaljenost, glasovna sposobnost, vizualna nemogućnost komunikacije licem u lice i tako dalje. Ovdje je važno istaknuti da čak i prividna odsutnost ponašanja ima komunikativnu vrijednost. Kao primjer navedenog može se istaknuti komunikacija upotrebom suvremenih tehnologija, pri čemu će se istaknuti floskula „i *seen* je odgovor”, koja se odnosi na situaciju u kojoj primatelj poruke čita poruku, ali ne odgovara na nju. Naime, sama činjenica da odgovora nema može se smatrati odgovorom koji izražava ljutnju ili nezainteresiranost. O važnosti učinka poruka koje se prenose komunikacijskim procesom dovoljno govori činjenica da postoji znanost o komunikaciji koja se bavi proučavanjem navedenog učinka.

Prema Tomiću i Jugi (2021: 44.) komunikacijska znanost „istražuje najraznovrsnije oblike komuniciranja među živim bićima, a obuhvaća proučavanje sadržaja, oblika i tehnika priopćavanja, istraživanje smisla poruka i načina njihova prihvaćanja te učinka poruka što protječu između pošiljatelja i primatelja”. Iako postoji više podjela suvremene komunikacijske znanosti, navedeni autori (2021: 45.) ističu sljedeća načela suvremene komunikacijske znanosti:

- stav prema primatelju

- vladanje vlastitom komunikacijom
- pridržavanje triju temeljnih dimenzija komunikacijskih odnosa: vertikalne, horizontalne i radne.

Neovisno o tome prenosi li se poruka verbalno ili neverbalno važno je istaknuti kakoda njezino značenje ovisi od osobe koja poruku prenosi, ali i one koja tu poruku tumači. Naime nerijetko se događaešava da primljenu poruku dvije osobe protumače na sasvim drukčiji način, ali i da pošiljatelj poruku izgovori na način koji mijenja njeno značenje (primjerice uvredljiva riječ izgovorena u šali i s osmjehom). To podrazumijeva mogućnost višestrukih tumačenja, a kroz komunikacijski proces potrebno je analizirati „zajedničko značenje” kako bi se osigurala kvalitetna komunikacija. Naime, kvaliteta transakcijske komunikacije vrlo je bitna u političkoj komunikaciji s obzirom na to da je politički, ali i bilo koji drugi uspjeh, nemoguće postići bez kvalitetne interakcije s ljudima. To naglašava i psiholog Kenneth Gergen koji navodi kako „ne može se biti 'privlačan' bez drugih koji su privučeni, 'vođa' bez drugih koji su voljni slijediti.“ (Gergen 1991: 158.).

Posebno važnu ulogu u komunikaciji, uzmemo li u obzir mogućnost višestruke interpretacije značenja poruke, ima neverbalna ili analogna komunikacija koja u procesu prenošenja poruke istovremeno informira, ali i pokazuje emociju i namjeru djelovanja. Ponekad čak i neverbalna komunikacija daje više informacija od verbalne, jer često nije sve što mislimo rečeno riječima, ali naši pokreti tijela, izraz lica, ponašanje poput izbjegavanja ili pokazivanja emocija, bez obzira na to koristimo li riječi ili ne, pružaju informacije o našim mislima ili emocijama.

Iz prethodno navedenih razloga primarna je tema ovoga rada upravo analiza neverbalnog ponašanja (scenskih elemenata) javnih istupa političara. Međutim, kako se uloga neverbalnog ponašanja ne može u potpunosti analizirati i razumjeti bez interakcije s verbalnim ponašanjem (Streeck i Knapp, 1992), pri analizi i tumačenju razmatrat će se i navedena interakcija.

2.2. Govorništvo

Govorništvo kao pojam potječe od latinske riječi *ars oratorio*, koja označava govorničku vještinu (Šego, 2005.) koja se odnosi na način javnog izražavanja osobnih ideja, misli i stavova,

a tijekom povijesti upotrebljavalo se kao sredstvo komuniciranja za političke svrhe. Prema Aristotelu govorništvo predstavlja smišljen čin izražavanja „čija je osnovna svrha uvjeravanje, pridobijanje slušalaca za ono što se zagovara, javlja se zajedno sa čovjekovim duhovnim stvaralačkim procesom nastalim u onom razvojnem periodu čovjekove duhovne kulture u kojem nisu postojali posebni oblici usmenog stvaralaštva.” (Višić, 2000: 7).

Upotreba govorništva za političke svrhe, dakle, nije iznenađujuća s obzirom na to da politički govori imaju namjeru uvjeravanja i poticanja slušatelja na djelovanje na određenu aktivnost. Prema Španjol-Marković (2008.), govornik u prvih 90 sekundi svojega govora treba zainteresirati publiku i uspostaviti s njom vezu kako bi oni slušali ono što govori i kako bi je uvjerio u vlastite stavove i ideje. Komunikacijske kompetencije ključne su za uspjeh vođenja, prvo za uspostavljanje kvalitetnog odnosa, a zatim i za utjecaj na okolinu, pri čemu je, kako ističu Mauro i Gottesman (2006.), poželjan i humor kao način opuštanja napetosti i stvaranja ugodne atmosfere. Uspješno vođenje, posebno u politici, zahtijeva dobre komunikacijske vještine u internoj i eksternoj te verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji.

Jedno od najvažnijih obilježja svake političke stranke i općenito svih političkih aktivnosti upravo je komunikacija. Među primarnim je ciljevima koje političke stranke nastoje postići osvajanje vlasti ili sudjelovanje u vlasti. Svoje primarne ciljeve – stjecanje naklonosti i povjerenja javnosti (birača) – ostvaruju upravo kvalitetnom komunikacijom, javnim istupom i odnosima s javnošću, usmjerenim na uvjeravanje u svoje programe, ideje i stavove. U govornoj komunikaciji svaka se poruka, osim riječi, sastoji od još dvije komponente: upotrebe glasa i upotrebe tijela na pozornici, te nije iznenađujuće da se liderstvo smatra ključem uspjeha tima (Bittel, 1984.). U ovom kontekstu političari koriste moć uvjeravanja, odnosno persuaziju¹ kako bi kroz komunikaciju ostvarili utjecaj na slušatelje te time postigli određene ciljeve poput promjena u njihovim stavovima i ponašanju.

Tomić i Jugo (2021) ističu tri „glavne vrste persuazivnih govora: govor o pitanjima činjenica, govor o pitanjima vrijednosti, govor o pitanju procedura”.

¹

lat.
persuasio – nagovaranje, nagovor, nagovorenost, uvjeravanje, uvjerenost (Anić, Domić, Klaić, 1999., str. 1084.)

Općenito, kada je riječ o političkim govorima, pa i nekim drugim načinima političkog nastupa, treba uzeti u obzir i činjenicu da se političari u javnosti često pojavljuju kao predstavnici određene političke opcije, što sugerira da oni ne iskazuju samo svoje, već i stranačke stavove. Međutim, kao što je ranije navedeno, priroda komunikacije nalaže da se tijekom čina govora neizbježno izražavaju osobna uvjerenja verbalno ili kroz nastup tijekom govora. U skladu s vrstama govora, ali i ulogom govornika koja se ne može izbjeći, važno je da govornika karakterizira sposobnost prenošenja poruke koja odgovara vrijednostima, stavovima i uvjerenjima u koja želi uvjeriti slušatelje.

Osim toga, prema Šego (2015.), dobrog govornika karakterizira i jasnoća govora te njegova poetičnost i emotivnost. Dodatno, treba naglasiti da je javni govor intrinzično strukturiran, zbog čega političar u svojim javnim nastupima može očekivati da će njegov govor biti analiziran kako bi se utvrdila stvarna vrijednost onoga što nastoji prezentirati javnosti. Da bi govornik mogao prenijeti poruku na primjeren način, najbolje bi bilo da u nju stvarno vjeruje, odnosno da su njegovi stavovi i ideali u skladu s govorom kojim pokušava utjecati na javnost. Ipak, često to nije slučaj i tada govorništvo postaje dosta teže, zbog čega je i Kvintijan² u svojem djelu *Institutio Oratoria (Načela govorničke vještine)* vjerojatno istaknuo kako je rječitost i govor uopće „dar bogova” (Višić, 2000: 11.).

2.3. Verbalna komunikacija i scenski izraz u funkciji političkog govorništva

Verbalna komunikacija odnosi se na komunikaciju u kojoj se koriste riječi kako bi se prenijela određena poruka. Za razliku od prijenosa poruke u pisanom obliku, koji osigurava mogućnost ponovnog čitanja, analiziranja i provjere mogućih pogrešaka, nedosljednosti i načina razumijevanja, govorni se čin temelji na izgovaranju riječi koje se, jednom izgovorene, ne mogu ispraviti ili promijeniti. Iako je većina političkih govora i javnih nastupa unaprijed planirana i pripremljena, čovjek pod utjecajem emocija, treme ili nekih drugih čimbenika može nenamjerno odstupiti od uvježbanog govora, a samim tim i od suštine značenja poruke koju je želio prenijeti.

2

Fabius Quintilianus bio je rimski retoričar koji je obrazovao govornike.

Kako bi govornik ostavio dobar dojam i prenio poruku na željeni način, uz kvalitetnu pripremu govora koja podrazumijeva precizno definiranje teme i cilja koji se govorom želi postići, njegove vještine trebaju se temeljiti na retoričkom oblikovanju i kvaliteti govorne izvedbe. Neki od elemenata retoričkog dizajna koji se moraju uzeti u obzir u govornom činu uključuju upotrebu odgovarajuće duljine rečenice i odabira riječi, izbjegavanje jezičnih pogrešaka i figurativnog jezika te primjeren način izražavanja koji uključuje izražavanje emocija i izbjegavanje nepotrebnih pauza i kolebanja u govoru.

2.3.1. Duljina rečenice i kondicionali

U govorništvu je iznimno važno voditi računa o gramatičkoj ispravnosti i značenju onoga što se želi istaknuti te o duljini same rečenice. Naime, ako su rečenice preduge, govornik se izlaže riziku da se smisao izgubi ili pogrešno shvati, pa čak i mogućnosti da se, ako se govor ne uvježba dovoljno, i sam izgubi u onome što je htio reći.

Škarić i Varošaneć-Škarić (1994.) navode da je rečenica vezana uz kratkoročno pamćenje, odnosno uz psihičku sadašnjost, te ističu da prema Fraissu odrasla, prosječna osoba može primiti najviše 24 sloga, zbog čega prosječna duljina rečenice u neformalnoj komunikaciji nije dulja od 15 slogova. To sugerira da rečenice u političkim govorima trebaju biti kratke i jasne kako bi bile razumljive prosječnom slušatelju i tako imale mogućnost utjecati na promjene u njegovim stavovima i ponašanjima, što je primarni cilj političkih govora. Iako Marsh (1983.: prema Škarić i Varošaneć-Škarić, 1994: 1.) naglašava da je duljina rečenice „uvjetovana i stupnjem oštroumnosti”, politički govori obično su usmjereni na veliki broj ljudi čija oštroumnost nije poznata govorniku tako da je uspjeh govora, bar u kontekstu duljine rečenice, zajamčen samo pri korištenju kratkih rečenica i riječi.

Ono o čemu treba voditi računa jest primjerenost rečenica koje odgovaraju vrijednostima, političkoj doktrini i tematskom cilju govornika. Potrebno je izbjegavati rečenice koje su neprimjerene na bilo koji način, što uključuje vrijeđanje po bilo kojoj osnovi, psovanje ili bilo kakvu netaktičnost. Kao jedan od primjera netaktičnosti, a sukladno temi rada, možemo navesti dio izjave aktualnog predsjednika Milanovića koji je objavila televizija N1 29. lipnja 2022. „*Ovdje postoje dvije vrste ljudi, koji znaju jako malo ili nimalo... Nekolicina je naprosto*

zatucana u svojim predrasudama i fiksovima...” (N1, 2022.) Neetičnom se može smatrati i izjava Kolinde Grabar-Kitarović: „*Prozivaju me zbog sučeljavanja, a ja se ne bojim ničega, ni istarskog goveda, ni konja, niti boksača, kao što sam pokazala srušivši Stipu Miočića.*” (N1, 2002.) Naime, kontekst rečenice nalaže da Miočić predstavlja istarsko govedo, konja i boksača što je itekako neprimjerena izjava javne ličnosti.

Nadalje, u političkim govorima poželjno je izbjegavati kondicionale, odnosno uvjetne rečenice, kojima obiluju govori današnjih političara, a često se koriste za svrhu izbjegavanja odgovornosti i političkih manipulacija. U navedenom kontekstu manipulaciju možemo shvatiti kao smišljenu radnju kojom se iskrivljenim prikazom stvarnosti i ciljanim prikrivanjem osobnih negativnih strana nastoji utjecati na promjenu mišljenja slušatelja, što se osigurava tehnikom nemoralnog uvjeravanja, a ne na temelju pravih, realnih argumenata. Za tu svrhu politički govornik manipulira uz pomoć specifičnih jezičnih formulacija na način da običan čovjek ne primjećuje njegove prave namjere (Wilson, 2003).

2.3.2. Izbor riječi

Kod govora u kojima se političar obraća javnosti, kao i kod rečenica, važno je da riječi budu kratke i razumljive. Činjenica je da leksičke, gramatičke, ali i pragmatičke i retoričke specifičnosti političkog govora predstavljaju široki spektar i ostavljaju govorniku mogućnost da na bezbroj načina iznese misao i ideju slušateljima. Ipak, ono o čemu govornik treba voditi računa jest raznovrsnost publike zbog koje je mudrije koristiti jednostavnije riječi i izraze koje će shvatiti veći broj slušatelja.

Specifičnost političkih istupa je i izbjegavanje riječi ili fraza koje, baš kao i kod primjene kondicionala, osiguravaju distanciranje od odgovornosti ili izražavanje određenog stava prema, za njih, osjetljivoj temi. U tom kontekstu može se navesti primjer izostavljanja riječi „liberal” u političkom diskursu „demokratske stranke” s ciljem distanciranja od ljevice (Gastil, 1992) ili primjer izostavljanja imenovanja pri navođenju „nekolicine” u Milanovićevoj izjavi koja je prethodno navedena kao primjer. No za razliku od riječi koje političari izbjegavaju, postoje i one kojima često žele nešto naglasiti, odnosno koje pobuđuju snažne emotivne tonove. Cilj je tih

riječi izazvati pozitivne ili negativne emocije javnosti u odnosu na neku temu, pri čemu se na našim prostorima najčešće koriste: nacionalisti, ekstremisti, režim, radikali, udbaši i tako dalje.

U tom kontekstu posebno je potrebno istaknuti sve učestalije uvrede političara u svojim obraćanjima putem medija, pri čemu se često upotrebljavaju neprimjereni, pogrdni izrazi. Kao primjer možemo navesti odgovor Vedrane Rudan: „Milanović je jedan u nizu potpuno nekvalificiranih osoba koje se bave poslom s kojim nemaju veze, **divljak** koji nije za Hrvatsku učinio ništa” (Tportal, 2021.), ili pak njegov odgovor koji je uslijedio na društvenoj mreži Facebook, a koji je prenio tportal.hr, u kojem je nazvao Vedranu Rudan „**polupismenim, vulgarnim** piskaralom.” (Tportal, 2021.)

Iako navedene uvrede nisu izrečene u javnom, političkom govoru, one su ipak dane u obliku izjava medijima, odnosno javno objavljene u obliku tekstualne izjave na društvenoj mreži i dostupne su javnosti. Ono što možemo zaključiti iz navedenih primjera jest visok stupanj neetičnosti u govoru političara, koji bi umjesto upotrebe vulgarizama trebali, ako se već ne mogu suzdržati od potrebe da vrijeđaju, naučiti koristiti eufemizme kao izraze „koji zamjenjuju vulgarizme ili riječi koje označavaju kakvu opasnu, šokantnu ili neugodnu pojavu” (Bagić, 2012: 119.).

Ovdje treba napomenuti da neprimjereni govor nije rezerviran isključivo za hrvatsku političku scenu, već se zbog teme rada kao primjer navode izjave hrvatskih političara s naglaskom na Zorana Milanovića i Kolindu Grabar-Kitarović.

2.3.3. Jezične pogreške

Iako su jezične pogreške više zastupljene u pisanoj nego govornoj formi, bilo bi dosta neodgovorno ne spomenuti značaj leksički i gramatički pravilnog izražavanja, osobito kada je riječ o obraćanjima javnih, političkih ličnosti. Najčešće pogreške koje se javljaju čak i u govornoj formi jesu srbizmi ili riječi stranog porijekla za koje Škarić i Varošaneć-Škarić (1994: 3.) navode: „Ti se oblici nalaze u fondu stilskih rezervi, ili netko umišlja da su tamo, a govornik ih odatle vadi i kad očito ne postoji stilistička motivacija za tim”. Isti autori navode najčešće korištene riječi koje ne pripadaju hrvatskom leksičkom standardu poput: izvjestan, desiti, suština, opetovati, neminovan, neophodan, konstatirati i brojne druge.

S gramatičkog gledišta može se reći da nema značajnijeg broja pogrešaka, osim onih koje se mogu smatrati lapsusima u izgovoru, dok su puno izraženije one morfološke, koje se najviše susreću u pisanom obliku, a ne govornom, te se ovdje neće isticati. No kada je riječ o političkim govorima, važno je spomenuti vokabular kojim se političari služe, koji je itekako vidljiv u njihovim javnim obraćanjima. Naime, skučen vokabular pridonosi tome da govor obiluje ponavljanjem istih izraza i oblika, što dovodi u sumnju stupanj obrazovanja i sposobnosti političara koji bi trebao biti „lider” nacije. Također, nije preporučljivo koristiti strane riječi ili riječi koje su nejasne ili manje poznate prosječnoj osobi kako bi se izbjeglo krivo tumačenje poruke koja se želi prenijeti. Dobar političar trebao bi imati vještinu da pokaže svoju sposobnost, pismenost i bogatstvo jezika, ali pritom postigne ravnotežu u upotrebi manje poznatih riječi kojima pokušava utjecati na širu javnost.

2.3.4. Figurativnost

Pojam figurativan ima podrijetlo u latinskoj riječi *figurativus*, što znači „slikovit, izražen u slici, u prenesenom smislu” (Anić, Klaić i Domović, 1999., str. 439.). Političari u javnim govorima, s obzirom na to da im je cilj persuazija, trebaju koristiti figurativni jezik jer retorika ujedinjuje politički izričaj kroz sposobnost argumentacije i utjecaja na ljudske emocije. Osim toga, upotreba nestereotipnih stilskih figura doprinosi izgradnji govorničkog stila, a pozitivno utječe i na simpatije javnosti. Značaj izgrađivanja vlastitog, prepoznatljivog stila iznimno je važan dio govorništva jer raspolaganje argumentima i iskrenost ne znače mnogo ako govornik nema vještine da ih izloži i pritom ostavi dojam na slušatelje. Ipak, neuspjeli pokušaji figurativnosti, loše, „izlizane” ili stereotipne stilske figure mogu proizvesti sasvim suprotan učinak.

Utjecaj na ljudske emocije i njihovo iskorištavanje za svrhu uvjeravanja prepoznato je i u vrijeme Aristotela, koji je, kako navodi Višić (2000: 21.), zamjerao „sastavljačima vještina” koji su, umjesto da istražuju opća načela javnog govora, usmjerenog na prikupljanje informacija kao elemenata za argumentaciju, usmjerili svoje napore na to „kako da sudije dovedu u određeno duševno stanje i time zadobiju njihovu naklonost...” Dakle, već u Aristotelovo vrijeme prepoznata je uloga ljudskih emocija u donošenju odluka te je istraživani način na koji se njima mogu postići željeni ciljevi. Iako je Aristotel, kao što se može zaključiti iz prethodnog citata, bio

protiv iskorištavanja ljudskih emocija, vjerojatnije je da je njegovo protivljenje proizašlo iz uvjerenja da je razum, odnosno argumentacija, a ne emocije, ključni element u postizanju cilja govorništva. Stilske figure mogu se koristiti i u smislu podupiranja argumentacije, što ističe i Bodlović (2015: 104.), jer one mogu olakšati razumijevanje „te usmjeriti argumentaciju k pravim pitanjima” pri čemu ni na koji način ne utječu na jačinu argumentacije.

Cilj je upotrebe figurativnog jezika u izražavanju učiniti govornika uvjerljivijim i iskrenijim, a kod slušatelja koji će ga pažljivo slušati izazvati oduševljenje. Još je Ciceron, prema Škariću (1998.; prema Škarić i Varošaneć-Škarić, 1994: 4.), rekao: „Govorništvo koje ne izaziva divljenje, ne smatram govorništvom.” Dakle, na temelju toga možemo zaključiti koliko je značajna upotreba stilskih figura, a treba naglasiti da je potrebno uspostaviti ravnotežu kako se ne bi pretjeralo s njihovom upotrebom i kako govor ne bi zvučao neiskreno.

2.3.5. Elegancija i protočnost (fluentnost) govora

„U govoru se u sloju teksta elegancija očituje kroz sintaktički središnje i dovršene rečenice, bez nepotrebnih inverzija, u simetričnim sintagmama, u izbjegavanju nabiranja i gomilanja sinonima približnih značenja umjesto jednog točnog izraza, u izbjegavanju pleonazama” (Škarić i Varošaneć-Škarić, 1994: 5.). Elegancija se očituje u odmjerivosti, preciznosti i jasnoći riječi i rečeničkih sklopova, ali istovremeno i u načinu govora i tonalitetu. Taj govor ne poznaje potrebno podizanje tona, pravljenje pauza ni zastajkivanje pri izražavanju toka misli, a dikcija osigurava melodičnost i ritam.

Kada je riječ o intenzitetu glasa, odnosno podizanju tona pri govoru, treba naglasiti kako se on može koristiti u smislu davanja posebnih smislenih učinaka riječima ili parajezičnim alternativama. Također, ritam se ovdje shvaća kao relativna brzina ili sporost u uzastopnom iznošenju riječi, rečenica i cjelokupnog govora osobe, uključujući sve dijelove našeg individualnog osnovnog stila i skupa glasova. Nadalje, elegancija u govoru zahtijeva fluentnost u izrazu misli, što sugerira da je ono o čemu se govori poznata materija potkrijepljena uvjerenjem govornika te je ne karakteriziraju nepotrebne poštapalice.

Osim toga, Varošaneć-Škarić (1994: 5.) navode da „u sloju govorne izvedbe eleganciju čini čista dikcija, legato povezan govor u intonacijskim jedinicama s pravilnim položajnim

glasničkim inačicama, blago isticanje oksitonskih jezgara te općenito težnja ritmičkom govoru...”, pri čemu ritmičkom govoru doprinosi kombinacija različitih obrazaca visine tona, glasnoće, slogovnog trajanja i tempa govora te proizvodi varijacije tijekom govora. Govor, odnosno glas i njegova intonacija, prepoznatljivi su i razlikuju se od osobe do osobe, te kako navodi Poyatos (2022: 2.). glasovne karakteristike kao što su „boja, rezonancija, intenzitet ili glasnoća, tempo, visina tona (razina, intervali, raspon), raspon intonacije, trajanje sloga i ritam” omogućuju nam da prepoznamo osobu bez da znamo o kome se radi.

2.4. Neverbalna komunikacija u funkciji govorništva

Činjenica je kako način na koji izgovaramo riječi ima veliku ulogu u prijenosu željenog značenja, pri čemu uz izgovor i ton glasa koji koristimo, kao i izrazi lica ili pokreti tijela koje koristimo dok razgovaramo, često našim riječima dodaju potpuno nove slojeve značenja. Tijekom komunikacije riječi koje izgovaramo prate pokreti našeg lica i tijela koji pokazuju naše unutarnje stanje prenoseći stavove o prijedlozima koje izražavamo ili informacije o našim emocijama ili osjećajima. U većini slučajeva ti su pokreti spontani i izvan naše svjesne kontrole, iako razumijevanje onoga što govorimo kod slušatelja gotovo uvijek, ukoliko postoji vizualni kontakt, uvelike ovisi o njihovoj interpretaciji. Iz ovog razloga se ti pokreti koje činimo, svjesno ili nesvjesno, mogu shvatiti kao oblik neverbalne komunikacije.

Svjesna kontrola ponašanja podrazumijeva potpunu kontrolu nad stvarima koje radimo, pri čemu govor tijela, izrazi, emocije i osjećaji proizlaze iz svjesne razine uma. U tom slučaju vanjski čimbenici mogu utjecati na donesene odluke, što znači da je svjesna kontrola podložna manipulacijama. Za razliku od svjesne razine, nesvjesna razina mozga nosi biološke instinkte za agresijom i seksualnim nagonom (Cantrell, 2015.) te je mnogo iskreniji pokazatelj onoga što stvarno osjećamo. Svjesna manipulacija najzastupljenija je u situacijama persuazije kada se pokretima nastoje pojačati učinci onoga o čemu se govori kako bi izazvali jače podražaje kod slušatelja. Ta vrsta manipulacije karakteristična je u političkim govorima u kojima s namjernom gestikulacijom naglašavamo ono na što se želi usmjeriti pažnju slušatelja.

Tomić i Jugo (2021: 215.) neverbalnim komunikacijskim sredstvima smatraju „sve ono što se pokušava obuhvatiti pojmom govora tijela kao najstarijega oblika međusobnoga komuniciranja”. Iako velik broj ljudi smatra kako neverbalna komunikacija podrazumijeva samo govor tijela ili ekspresiju lica, istina je da postoji mnoštvo načina na koji je moguće ostvariti neverbalnu komunikaciju. U načelu, ljudi imaju sposobnost opažanja i razumijevanja informacije koja nije napisana ili izgovorena, pa čak ni uočena osjetilom vida.

Naime, čovjek ima razvijena i druga osjetila osim vida i govora zbog čega, zahvaljujući tim osjetilima i stečenom iskustvu, ima sposobnost dodirom, okusom ili prepoznavanjem mirisa, pa čak i intuicijom spoznati neverbalnu poruku iz svojega okruženja. U tom kontekstu treba istaknuti kako navedeno izlaganje ne podrazumijeva osobe koji imaju poremećaje nekog od navedenih osjetila ili čak osobe koje imaju psihološke poteškoće u prepoznavanju neverbalnih ekspresija poput osoba s autizmom. Također, kako osjetila sluha i mirisa nisu adekvatna za analizu ovog rada, neće se detaljnije razmatrati.

Uzimajući u obzir taj način komunikacije, može se zaključiti da je ona postojala mnogo prije govora, jezika ili pisma, odnosno da je postojala tisućama godina prije nego što su izumljeni formalni govorni jezici. Nevjerojatno je koliko malo i danas znamo o neverbalnoj komunikaciji i maloj količini istraživanja i studija koje su provedene diljem svijeta. Tomić i Jugo (2021.) ističu tri primarne jedinice na koje se usredotočuju teorije i istraživanja u vezi s neverbalnom komunikacijom:

- okolinske strukture i uvjete u kojima se komunikacija odigrava
- fizičke karakteristike samih pojedinaca koji komuniciraju
- različita ponašanja koja ti pojedinci manifestiraju.

Wharton (2009.) smatra kako neverbalna ponašanja mogu pridonijeti ili otvorenoj komunikaciji ili prikrivenijim, odnosno slučajnijim oblicima prijenosa informacija ističući kako mnoga takva ponašanja prenose nepropozicijske informacije o mentalnim stanjima i stavovima, ili čak mijenjaju istaknutost lingvistički mogućih interpretacija, umjesto da izražavaju potpune propozicije. S aspekta analize političkih govora i teatralnosti nastupa govornika iznimno su značajna upravo navedena ponašanja. Na osnovi analize izgovorenog i pokreta tijela govornika,

kao i izraza njegova lica ili pogleda, možemo s velikom vjerojatnošću doći do zaključaka o njegovoj iskrenosti, odnosno uočiti manipulativno ponašanje. Iako je kontrola pokreta moguća za svrhu manipulacije, oni pokreti koje govornik pravi nesvjesno govore mnogo više o njegovim stavovima i uvjerenjima.

Pri analizi scenskih elemenata javnoga govora ne smije se osloniti se samo na neverbalnu komunikaciju jer je smanjena mogućnost da se samo pokretima ili izrazom lica prenese stvarni osjećaj s jednog komunikatora na drugog. Tek kada se sva osjetila uključe u funkciju perceptora informacije i kroz verbalnu i kroz neverbalnu komunikaciju slušatelj se „približava” stvarnom značenju poruke koju govornik nastoji prenijeti.

Navedeni tvrdnje su u skladu s Poyatosovim mišljenjem (2002: 186.), koji ističe kako „svaka disciplina koja proučava komunikaciju, počevši od lingvistike, mora priznati prevagu i svjesnu ili nesvjesnu potrebu za kretanjem u svakoj interaktivnoj situaciji u normalnim okolnostima, kao i ograničenja konverzacijskog mehanizma kada jedan od tri sustava u govoru struktura jezik-parajezik-kinetika ne može djelovati.”

Uporaba dinamičnih, ali nejezičnih poruka, kao što su izrazi lica, geste, pogled, dodir i glasovni znakovi, posebno je važna kada su identiteti i statusne uloge značajni, odnosno u situacijama u kojima je verbalna komunikacija nepouzdana ili dvosmislena kao što je to slučaj u političkim obraćanjima i govorima političkih aktera kojima dajemo glas i povjerenje.

2.4.1. Položaj i kretanje tijela

Ljudi nerijetko u komunikaciji nastoje riječima prikriti svoje emocije, ali oni, iako možda nesvjesno, svojim govorom tijela otkrivaju kako se zaista osjećaju. Ovo posebno dolazi do izražaja kada su psihički opterećeni te ne mogu kontrolirati govor svojega tijela. Položaj i pokreti tijela, geste te izrazi lica i očiju predstavljaju osnovne pokazatelje neverbalne komunikacije.

Položaj tijela može se tumačiti kao reprezentacija raspoloženja ili stava poput nezainteresiranosti odnosno naklonosti, a baš kao i dodir, može biti usmjeren na sebe ili drugu osobu. Tomić i Jugo (2021: 217.) dodaju kako „samo usredotočene manipulacije, ...mogu odražavati naročito stanje ili naviku osobe” i najčešće se nazivaju „nervoznim manirizmima”. U

navedenom kontekstu, kao primjer možemo navesti pomicanje noge ili pucketanje prstima, što se ne može tumačiti kao neverbalna komunikacija, već predstavlja način na koji osoba manifestira unutarnje neuroze, pri čemu se ti pokreti čine svakodnevnim, tj. da na neki način predstavljaju dio osobnosti.

Kad bi se spomenuti pokreti analizirali kao neverbalni pokazatelj stanja osobe tijekom verbalne komunikacije, mogli bi se izvući krivi zaključci da je osoba nervozna zbog onoga što govori, da joj je neugodno ili da ne govori istinu. Na temelju položaja tijela ili pokreta osobe, koji može biti svjestan ili nesvjestan, možemo zaključiti samo o njezinu emocionalnom stanju, no ako su popraćeni verbalnom komunikacijom, onda možemo zaključiti i o samoj temi o kojoj se govori. S obzirom na to da se u ovom radu analiziraju inauguracijski govori tijekom kojih govornici stoje za pozornicom neće se moći detaljnije analizirati kretanje govornika.

Cantrell (2015.) smatra kako govor tijela čini čak oko 50% do 70% cjelokupne komunikacije koja se vidi kroz izražavanje osjećaja, namjera i misli fizičkim ponašanjem. Isti autor navodi kako položaj prekrštenih ruku ukazuje na osobu koja je zaštitnički nastrojena, dok osoba koja ruke drži prekršene na leđima ukazuje na tjeskobnu osobu ili osobu kojoj je dosadno. Osim toga, ukoliko osoba ima prekršene noge, to se smatra znakom da ima potrebu za privatnošću. Jednako tako, ukoliko se osoba osjeća ugodno ili želi dominirati, položaj tijela je otvoreniji, dok zatvoreno tijelo označava inferiornost. Također, „to može signalizirati da smo zatvoreni za bilo koju novu informaciju koju primamo, a može istaknuti i našu uznemirenost” (Tomić i Jugo, 2021: 243.).

Slika 2. Prirodna pragmatika

Izvor: Eharton. 2009., str.6.

Kada su u pitanju geste, koje predstavljaju pokrete koje generira tijelo, možemo razlikovati one koje nisu povezane s verbalnim govorom, ali se mogu verbalno tumačiti jer predstavljaju općepoznate signale, poput „palac gore” ili spojeni palac i kažiprst u krug koji imaju više značenja i ovise o kontekstu u kojem se koriste, poput: OK, u redu, sviđa mi se, te pokazivanje slova „V” prstima što označava pobjedu (Slika 2). Navedene geste predstavljaju ambleme.

Kada je riječ o navedenim gestama, treba voditi računa da one imaju vrlo različita tumačenja u različitim dijelovima svijeta, ovisno o kulturi. Tako palac prema dolje i prekriveni prsti predstavljaju signal kojim su se pogani borili protiv zla, što je još jedno od zanimljivih tumačenja (Cartell, 2015.). Također, krug koji pravimo prstima, prema Trako (2007.), u Francuskoj označava nešto beskorisno, dok se u Brazilu i Njemačkoj smatra opscenim.

Kada se analizira gestikuliranje rukama posebna pažnja može se usmjeriti i na položaj dlanova s obzirom na to da otvoreni dlanovi prema gore najčešće simboliziraju poštenje i iskrene namjere govornika. Također, dlanovi okrenuti prema dolje ukazuju na autoritativan stav kojim se uspostavlja kontrola. Kao primjer možemo navesti stišavanje publike za vrijeme govora, dok bi se kretnja suprotna navedenoj mogla tumačiti kao poticanje na reakciju.

Jedna od pogrešaka tijekom javnih govora jest stiskanje šake, koje ukazuje na agresivnost, ili pokazivanje publici stisnute šake s ispruženim prstom, koje sugerira prijatnu te kod slušatelja izaziva nelagodu i općenito negativne emocije. Osim toga, kako navodi Trako (2007., str. 45.), „u nekim kulturama ovaj pokret kažiprstom može biti uvredljiv, ili čak opscen”.

Također, postoje i geste koje su povezane s govorom i koje ga nadopunjuju naglašavajući ono što je izgovoreno. Na primjer, pokrivanje usta te pokrivanje lica i/ili očiju tijekom stresne komunikacije signalizira da osoba laže, prema Waltersu (1996.). Nadalje, tijekom javnog

nastupa, gesta može biti od posebne pomoći u vizualnom prenošenju informacija onim članovima publike koji su previše udaljeni da bi čuli izgovorenu riječ.

Atkinson (1984.) je pokazao kako političari koriste retorička sredstva ugrađena u strukturu govora kako bi izazvali pljesak publike. Ipak, jedna od pogrešaka koja se vrlo često može primijetiti tijekom javnih govora jest pretjerano „mahanje” rukama, čime se odaje dojam kako govornik nije u potpunosti uvjeren u ono što izgovara te smatra potrebnim to dodatno naglasiti pokretima ruku. Ovaj oblik gestikulacije, osim što djeluje neprirodno, odaje dojam nervoze i nesigurnosti govornika. Također, ukoliko govornik tijekom govora ne pravi pokrete, djeluje ukočeno i nepouzđano te slušatelji gube volju i za sadržajem onoga o čemu govori.

Ruke su dio tijela koji uz verbalni govor najčešće sudjeluju u komunikaciji, a baš kao i kod ostalih dijelova tijela, očiglednost signala koji odašilju, prema Cartellu (2015.), ovisi o čimbenicima kao što su:

- položaj koji je vaše tijelo zauzelo, a koji se jednostavno odnosi na držanje
- izrazi koji dolaze s lica, a predstavljaju stvarne emocije unutarnjeg „ja”
- veza između vašeg tijela i netjelesnih predmeta kao što je odjeća
- blizina drugim ljudima i mjestima
- fizički učinci poput disanja, znojenja i otkucaja srca
- varijacije vašeg glasa također su važne, a odnose se na glasnoću
- intonacija i visina tona.

Posebno značajnu ulogu u neverbalnoj komunikaciji ima dodir, koji se odnosi na primjenu taktilnog osjeta. Različite vrste dodira uključuju pozitivne, kontrolne, razigrane, konvencionalne, usklađene i nenamjerne dodire. Dodirom se mogu pokazati različite emocije poput ljubavi, odobravanja, utjehe, ali i autoriteta, koji se iskazuje tapšanjem po glavi ili ramenu. Dodiri, odnosno pokreti ruku uopće (Borg, 2010.), dijelovi su našeg tijela nad kojima imamo najmanju kontrolu dok komuniciramo te su izvrstan pokazatelj onoga kako se govornik osjeća. Ako je dodir odlučan i ugodan, to ukazuje na snagu, toplinu ili otvorenost, dok neodlučan ili neprikladan dodir šalje sasvim suprotnu poruku. Jedan od najčešćih dodira u svijetu politike jest rukovanje koje simbolički ukazuje na čin pomirenja, dogovora i suradnje. Pri rukovanju veliku

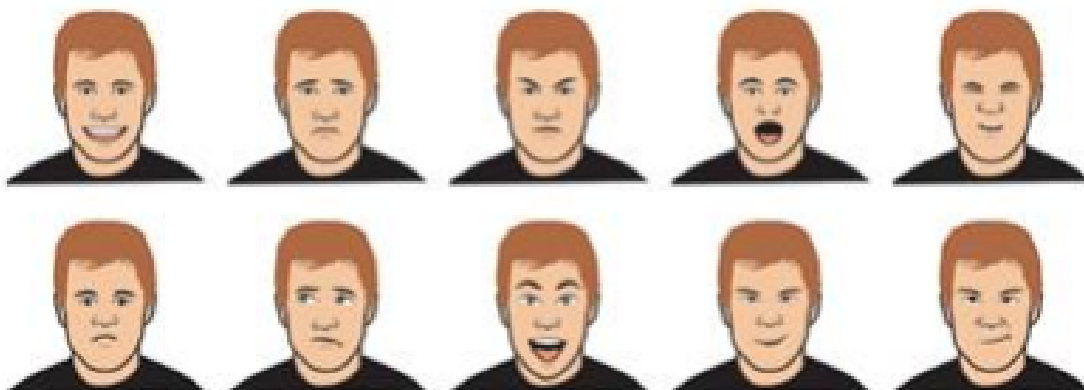
ulogu ima i kontakt očima, ali i položaj tijela, pri čemu se osoba koja je u politički podređenom položaju obično nesvjesno udaljava tijelom od osobe s kojom se rukuje (Blum, 1998.).

Da izraz lica ima čak i veću značajnost od gesti ili drugih pokreta tijela, pokazali su kroz istraživanje Warren, Schertler i Bulln (2009.), koji su došli do rezultata da je prijavljena upotreba izraza lica bila važnija od prijavljene upotrebe gesta ili drugih pokreta tijela pri točnosti u otkrivanju prijevare. Sudionici tog istraživanja pregledali su kodirane snimke na kojima su navedeni istiniti ili neistiniti opisi emocionalnih odnosno neemocionalnih izraza na osnovi kojih su ispitanici trebali procijeniti je li opis istinit.

Rezultati istraživanja pokazali su da postoji pozitivna korelacija između prijavljene upotrebe izraza lica i točnosti u otkrivanju emocionalne, ali ne i neemocionalne laži. Ipak, kako su ispitanici trebali navesti i na osnovi čega su donijeli odluke o tome je li nešto istina ili laž, ustanovljeno je da upotreba općenitijeg znaka „govora tijela” nije značajno korelirala ni s emocionalnom ni s neemocionalnom preciznošću otkrivanja laži.

2.4.2. Ekspresija lica

Relativna važnost izraza lica i gesta u procjeni emocija istražena je u brojnim studijama, koje su pokazale da se emocije mogu točnije dekodirati s lica nego s tijela (Pohlig i sur., 2008.). Za razliku od govora, odnosno jezične barijere između osoba koje ne komuniciraju na istom jeziku, izrazi lica kojima izražavamo sreću, ljutnju, strah ili ushićenje univerzalni su načini neverbalne komunikacije.

Slika 3. Izrazi lica

Izvor: Carnell, 2015.

Lice se smatra najprepoznatljivijom značajkom svih ljudskih bića i najsnažnijim načinom prijenosa informacija u neverbalnoj komunikaciji. Tomić i Jugo (2021.) ističu kako „informacije o licu koristimo zbog više razloga:

- da ustvrdimo nečiju pripadnost društvenoj kategoriji
- da uočimo nečije crte ličnosti
- da prepoznamo pravac njihove pozornosti
- da izmjerimo iskrenost njihova verbalnoga ponašanja
- da razumijemo njihove misli i um”.

Jedna je od najvažnijih karakteristika izraza ljudskog lica da uvijek dolaze iz unutarnje osobnosti pojedinca i, iako mogu biti svjesni (poput osmijeha koji je namjeren iako se ne osjećamo sretno), izrazi su uglavnom nesvjesni i uzrokovani emocijama. Nema sumnje da će se čovjek nasmiješiti kada je sretan, ali postoje i osmijesi koji su tu da prikriju ljutnju ili tugu koju osoba nije spremna podijeliti sa svojim okruženjem. Ipak, između iskrenog i „namještenog” osmijeha postoje lako primjetne razlike, poput činjenice da pri iskrenom osmijehu i oči osobe daju isti učinak sreće ili zadovoljstva. Cartell (2015.) ističe kako osoba koja se smije iskreno zatvori oči jer mišić *orbicularis oculi* u tom slučaju ima pokrete potrebne za pravi osmijeh.

Dva dominantna mišića koji leže u pozadini izraza lica su veliki zigomatični, koji kontrolira regiju usta, i *orbicularis oculi*, koji kontrolira regiju očiju. Dok se zigomatični veliki može kontrolirati kada se pokušava maskirati izraze lica, kao što je prethodno navedeno, puno je teže kontrolirati *orbicularis oculi* oko očiju (Ekman, 1992.).

Cartell (2015.) još dodaje da su kod lažnog osmijeha donji zubi vidljivi, dok kod iskrenog osmijeha ovo nije slučaj, što potkrepljuje time da se kod iskrenog osmijeha veliki zigomatski mišić pomiče gore, dok se kod lažnog pomiče prema van i tako otkriva donje zube. Isti autor navodi kako stisnute usne ukazuju na nepovjerenje, neodobravanje i neukus, pri čemu mogu signalizirati i ljutnju.

Izrazi i pokreti usana govornika jedan su od glavnih pokazatelja njegovih unutarnjih osjećaja. Tako, ukoliko govornik skupi usne, to može ukazivati na visoku razinu nepovjerenja ili neodobravanja prema nečemu. Također, podignute usne ukazuju na optimizam i sreću, dok usne okrenute prema dolje izražavaju neodobravanje, stanje tuge i grimase. Zabrinutost, strah, stres ili nesigurnost obično su popraćeni grickanjem usana ili njihovim vlaženjem jezikom (Cartell, 2015.).

Izrazi koji dolaze iz očiju mogu poslati vrlo snažnu poruku u vezi s određenim problemom u odnosu na ono o čemu netko razmišlja, te su oči također jednako dobar, ako ne i bolji, pokazatelj misli komunikatora u neverbalnoj komunikaciji, što potvrđuje i Tayler (1998.), koji ističe kako su oči ključne za prenošenje ponašanja svojih subjekata. Također, Tomić i Jugo (2021: 246.) ističu: „Mnoga pravila o promatranju drugih koja su implicitna u našoj kulturi predstavljaju prešutno priznanje da je kontakt očima vjerojatno i najvažniji znak na licu koji koristimo u komunikaciji”.

Budući da ljudi fiksiraju oči kada su licem u lice, informacije iz područja očiju u praksi su se pokazale posebno kritičnim za neverbalnu komunikaciju, a posebno za ispravno prepoznavanje osnovnih emocija kao što su tuga, strah i izrazi ljutnje. Oči zasigurno autentičnije oslikavaju izraze unutarnjih stanja nego drugi aspekti lica. Iako postoji mnogo signala koji se mogu slati očima poput podizanja obrva ili treptanja, posebno značajni čimbenici u analizi signala koje šalju oči su njihovo širenje, odnosno sužavanje zjenica te usmjerenost samog pogleda. Kada neka osoba usmjerava pogled u određenom pravcu, po pravilu i osoba koja to primijeti slijedi taj pogled prema istom smjeru kako bi uočila objekt interesa.

Postoji nekoliko pravila koja se zasnivaju na analizi kontakta očima:

- prizivanje interakcije neprekidnim gledanjem u drugu osobu pri čemu se uzvratanje pogleda smatra prihvaćanjem poziva (Tomić i Jugo, 2021.); naravno, to se može tumačiti i s aspekta prepoznavanja
- veći broj uzajamnih kontakata između dvije osobe sugerira na prijateljstvo i iskrenost, ali i na pridavanje pozornosti temi o kojoj se govori (Cartell, 2015.)

- kraći pogledi koji su tijekom komunikacije isprekidani ukazuju na nezainteresiranost, odnosno negativan podražaj pri čemu se kao učinkovita metoda koristi jednostavno ignoriranje ili skretanje pogleda s njega, a skretanje pogleda može biti i moćan moderator emocionalnog stresa (Xing and Isaacowitz, 2006.).

Prema Tomić i Jugo (2021: 249.), pogledi se dijele na:

- „intimni pogled” koji se odlikuje kretanjem pogleda preko cijele figure sugovornika što može ukazivati na potpunu nezainteresiranost ukoliko se komunikacija vodi licem u lice
- „društveni pogled” koji u tijeku komunikacije ukazuje na prirodnost razgovora
- „poslovni pogled” koji se kreće od očiju do usta.

Slika 4. Vrste pogleda

Izvor: Tomić i Jugo, 2021, str.249.

Na to kamo gledamo utječe bilo što, od motivacije, prirode dostupnih vizualnih podražaja do odnosa između promatrača i okoline, pri čemu kao društveni podražaj, oči imaju širok raspon moderirajućih učinaka na višestruke aspekte neverbalne percepcije. Kada su u pitanju analize javnih obraćanja posebna pažnja treba se obratiti na usmjerenost pogleda.

Usmjerenost pogleda prema slušateljima (publici), odnosno govornikovo praćenje pogledom njihove reakcije, ukazuje na spremnost, iskrenost i samopouzdanje (Weissman, 2010.). Ipak, to praćenje reakcije publike za vrijeme govora mora biti usklađeno i uravnoteženo tako da pogled govornika ne luta neprestano jer onda ponašanje samog govornika djeluje umjetno i sugerira njegovu nespremnost koja kod slušatelja može izazvati nepovjerenje i otpor prema onome o čemu se govori. Nadalje, nesigurnost govornika ogleda se i u tome da tijekom govora često obara pogled kako bi se podsjetio o čemu treba govoriti jer izaziva sumnju da je neiskren ili neuvjeren u ono što izgovara.

3. ANALIZA SCENSKIH ELEMENATA JAVNOG GOVORA NA PRIMJERU KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ I ZORANA MILANOVIĆA

U prvom dijelu istraživanja u ovom radu proučavaju se vrste i načini neverbalnog ponašanja dvoje hrvatskih predsjednika – bivše predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar-Kitarović i aktualnog predsjednika Republike Hrvatske Zorana Milanovića tijekom njihova prvog javnog obraćanja nakon polaganja i potpisivanja svečane prisege (predsjedničkog

inauguracijskog govora). Pri istraživanju njihova neverbalnog ponašanja, s naglaskom na scenske elemente javnog govora, koja je provedena pomoću analize audiovizualnih snimaka oba govora, uzet je u obzir sam verbalni izraz kako bi se utvrdila usklađenost neverbalne i verbalne komunikacije. Konkretni zadaci, temeljeni na cilju analize, su sljedeći:

- analiza gesta tijekom govora i njihova povezanost s izgovorenim
- analiza emocija i uvjerenja na osnovi ekspresije lica (usne, oči, pogled).

3.1. Analiza inauguracijskog govora Kolinde Grabar-Kitarović

Kolinda Grabar-Kitarović preuzela je dužnost predsjednice Republike Hrvatske 19. veljače 2015. godine i tu je dužnost obnašala jedan mandat. Inače, Kolinda Grabar-Kitarović prva je žena koja nosi titulu predsjednice Republike Hrvatske i ujedno prva članica HDZ-a koja je nakon Franje Tuđmana ostvarila pobjedu na predsjedničkim izborima pobijedivši Ivu Josipovića s više od 50% glasova.

Analiza inauguracijskog govora bivše predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović, održanog 15. veljače 2015., provedena je na temelju videosnimke televizije HRT 1 koja je objavljena na YouTube kanalu (YouTube, 2015). Na spomenutoj snimci inauguracijski govor počinje u 11:04 i traje do 32:35 minute spomenute snimke.

Prije samog početka govora, kao i u trenutku dok staje za govornicu, Kolinda Grabar-Kitarović s osmijehom na licu izražava zahvalnost prisutnima, zadovoljstvo nastupom i sreću. Analizom osmijeha možemo utvrditi koliko se oči sužavaju (gotovo zatvaraju) prilikom smiješka, što je prema Cartellu (2015.) jedan od znakova iskrenog osmijeha. No prilaskom govornici uz smiješak publici zubi se više ne vide, što se ne može tumačiti neiskrenošću, već odmjerenošću i pokazivanjem naklonosti koja prethodi koncentraciji prije govora (Slika 5.).

Slika 5. Isječak iz snimke inaguracijskog govora (vrijeme snimke-11:12)

Već na početku govora, čiji sadržaj neprestano drži na papiru u rukama, osjeća se trema, kako u njezinom glasu, tako i u pokretima ruku iz kojih ne ispušta napisani govor. Također, iako uspravnim držanjem tijela ulijeva samopouzdanje, već na početku, naglašavajući ponos i odgovornost funkcije koju je preuzela, prečesto usmjerava pogled na tekst govora. Navedeno se može protumačiti kao posljedica nervoze, iako prilikom izgovaranja riječi o odgovornosti prema narodu njezin pogled nije usmjeren prema publici kojoj se obraća, čime se stječe dojam da ono što je rečeno nije izazvano stvarnim osjećajem, nego već samo nešto što po tradiciji treba reći. U ovom slučaju treba uzeti u obzir da su nervoza i strepnja najjači osjećaji na početku govora. Sam ritam, tonalitet i boja glasa usklađeni su s izrazom lica, iako je govor nešto sporijeg ritma, čime se želi naglasiti važnost izrečenog. Jasna, namjerna pauza nakon riječi „pretpostavljam dužnosti hrvatske predsjednice” iskorištena je kao inicijator aplauza.

U nastavku govora predsjednica je riječima „posebnu zahvalnost iskazujem hrvatskim braniteljima” željela na emotivnoj osnovi osvojiti publiku. Ipak, na temelju izraza njezina lica, posebice pogleda i položaja usana, zaključujemo da iskazana zahvalnost nije bila popraćena stvarnim emocijama i osjećajima zahvalnosti (Slika 6). Prema Cartellu (2015.), napućene usne ukazuju na nepovjerenje ili neodobravanje. Iako u zadanom kontekstu izgovorenih riječi nema

mjesta nijednom od navedenih osjećaja, zaključujemo da je negodovanje u tom trenutku vjerojatno bilo usmjereno prema publici koja je zapljeskala prije kraja rečenice.

Slika 6. Isječak iz snimke inaguracijskog govora (vrijeme snimke-12:22)

Iako Grabar-Kitarović zahvalom u uvodnom dijelu upućenom hrvatskim braniteljima, kao i prvom hrvatskom predsjedniku Franji Tuđmanu, želi pridobiti naklonost publike, na njezinu se licu vidi nervoza i nezadovoljstvo izazvano reakcijama publike koje dolaze izvan predviđenih pauza u govoru. U jednom trenutku predsjednica čak pokušava nastaviti govor unatoč ovacijama publike, no nedugo zatim odustaje od te namjere i nastavlja govor nakon što se stišaju, dovršavajući započetu misao. Isticanje osobne odgovornosti riječima „svjesna sam svoje odgovornosti prema hrvatskim građanima” predsjednica Grabar-Kitarović pokušava naglasiti ono što je rekla pokazujući rukom prema publici (Slika 7.).

Slika 7. Isječak iz snimke inaguracijskog govora (vrijeme snimke-13:37)

U trenutku kada izgovara spomenute riječi, položaj njezina dlana okrenutog prema gore sugerira njezine iskrene namjere, dok gornji kutovi usana upućuju i na optimizam. Osim toga, odlučan pogled usmjeren prema publici ukazuje na spremnost, iskrenost i povjerenje (Weissman, 2010.). Na temelju navedenog može se zaključiti da Grabar-Kitarović, kada govori o odgovornosti i spremnosti na zalaganje za hrvatske građane, u to istinski vjeruje.

Nakon isticanja odgovornosti prema građanima, naklonost publike (što joj, sudeći prema snimljenim reakcijama publike, i uspijeva) nastoji pridobiti priznavanjem svoje nesavršenosti i poistovjećivanjem s njima kroz riječi: „Ako pogriješim, a onaj tko radi, taj i griješi, imat ću snage priznati i ispraviti pogrešku. Ipak, svi smo mi samo ljudi”. Zanimljiv izraz lica, koji se nepažnjom može krivo protumačiti, snimljen je u trenutku kada izgovara: „Nikada neću raditi protiv interesa Republike Hrvatske” (Slika 8.)

Slika 8. Isječak iz snimke inaguracijskog govora (vrijeme snimke-14:44)

Ako zanemarimo pogled prema dolje, koji inače ukazuje na nesigurnost ili da osoba nije uvjerena u ono što govori, usne su dio lica koji pokazuje najjače signale. Kutovi njezinih usana, koji su u trenutku kada predsjednica Grabar-Kitarović daje spomenutu izjavu, usmjereni prema dolje, sugeriraju njezinu nesigurnost, odnosno sumnju da je izrečeno u potpunosti ostvarivo. No ako pažljivije pogledamo i poslušamo snimku, zaključujemo da je spomenuti izraz lica posljedica udisaja zraka kroz nos zbog prehlade, na što ukazuje i brisanje maramicom nešto kasnije (vrijeme snimanja 19:07).

Slika 9. Isječak iz snimke inaguracijskog govora (vrijeme snimke-15:00)

Prilikom izražavanja zahvalnosti svojim prethodnicima Stipi Mesiću i Ivi Josipoviću, na negodovanje publike Kolinda Grabar-Kitarović gestikulira rukom s otvorenim dlanom, ali usmjeravajući pokret prema dolje, čime izražava autoritet stišavanjem publike (Slika 9.). Otvoreni dlan usmjeren prema publici može se tumačiti i kao odobravanje ili slaganje s reakcijama publike, pri čemu Grabar-Kitarović istovremeno nastoji (i uspijeva) kontrolirati reakcije publike ne prekidajući govor.

Slika 10. Isječak iz snimke inaguracijskog govora (vrijeme snimke-23:11)

Tijekom cijelog govora držanje tijela je uspravno i ponosno, što ukazuje na samopouzdanje, a lagano podizanje glave kada se govori o domovini upućuje na osjećaj ponosa i dostojanstva, ali i prijateljski kontakt, što ukazuje na to da ne osjeća neugodu. To se vidi i kada govori o sebi kao vrhovnoj zapovjednici Oružanih snaga Republike Hrvatske (Slika 10.). Nadalje, kada ističe: „...moj će mandat posebice biti posvećen mladima”, možemo zapaziti (Slika 11.) kako kontekst govora koji slijedi u prvi plan stavlja potrebe mladih. Gornju reakciju zajedno s kombinacijom geste podignutog dlana prema gore koju Grabar-Kitarović pokazuje nekoliko trenutaka kasnije tumačimo kao zabrinutost za budućnost hrvatske mladeži.

Slika 11. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke-28:34)

Istaknuvši domoljublje, ljubav prema domovini i hrvatskom narodu Grabar-Kitarović iskazuje riječima: „Vjerujem u te, zemljo moja Hrvatska”, koje su izgovorene povišenim tonom i s naglašenim stankama koje djeluju dramatično, što pokazuje i istovremeno podižući obje ruke u zrak (Slika 12.).

Na taj način, osim što želi naglasiti izgovoreno, Grabar-Kitarović potiče i publiku na reakciju podržavajući izgovorene riječi. Osim toga, uzme li se u obzir da je predsjednica svoj inauguracijski govor završila navedenim riječima, navedena teatralnost prihvatljiva je i u skladu sa situacijom, izgovorenim riječima i vremenom, zbog čega se ne čini neprimjerenom ili umjetnom.

Slika 12. Isječak iz snimke inaguracijskog govora (vrijeme snimke-32:31)

Na temelju provedene analize može se zaključiti da u ovom govoru Kolinda Grabar-Kitarović nije pokazala dramatičan, scenski nastup koji karakterizira teatralnost, već su njezini pokreti usklađeni s verbalnim izrazom. Njezino držanje tijekom govora ukazuje na samouvjerenost, a najčešće upotrijebljene geste jesu geste rukama kojima uglavnom nastoji naglasiti ono što je rekla ili pokazati u smjeru osoba o kojima govori. Tijekom tih gesta dlanovi su gotovo uvijek okrenuti prema gore, što ukazuje na iskrenost i uvjerenost u ono što se govori, pri čemu je u određenim trenucima pokazala i autoritet stišavajući publiku, što ukazuje na to da je publika doživljava kao lidera.

Tijekom govora pogled joj je usmjeren prema publici, što ukazuje na otvorenost i iskrenost, iako tijekom govora, vjerojatno zbog uzbuđenja i nervoze, Grabar-Kitarović često gleda u napisani govor, koji najčešće drži rukama. Ovi pogledi su kratkotrajni pa ne stvaraju dojam čitanja, već korištenja napisanog teksta kao podsjetnika. Navedeno se ne može tumačiti ni manjkom samopouzdanja ako se uzme u obzir da se ovdje radi o analizi inaguracijskog govora, kojemu je osim hrvatskih građana nazočio velik broj domaćih i stranih dužnosnika.

3. 2. Analiza inauguracijskog govora Zorana Milanovića

Zorana Milanović je inauguracijski govor održao 18. veljače 2020. Milanović je za mjesto inauguracije odabrao Predsjedničke dvore na Pantovčaku umjesto lokacije na Markovu trgu gdje je Grabar-Kitarović, kao i hrvatski predsjednici prije nje, održala inauguracijski govor. Ne može se sa sigurnošću tvrditi je li odabirom nove lokacije predsjednik Milanović želio poručiti naciji da dolaze nova vremena i ukazati na nadolazeće promjene u Hrvatskoj ili je pak htio izbjeći da govoru prisustvuju građani Hrvatske, no taj potez, na samom početku njegove predsjedničke karijere, izazvao je brojne kontroverze u hrvatskoj javnosti. Ono što je zanimljivo jest činjenica da je navedeni govor održan pred malim brojem uzvanika (što se može vidjeti u navedenom videu) te da hrvatski građani čije je glasove Milanović dobio na izborima nisu imali priliku prisustvovati.

Analiza inauguracijskog govora Zorana Milanovića napravljena je na temelju snimke Nove TV, koja je objavljena na YouTube kanalu (YouTube, 2018) u trajanju od 8 minuta i 36 sekundi, a počinje njegovim obraćanjem okupljenima te završava pozdravom na kraju govora. Na početku govora, zahvaljujući bivšim predsjednicima Hrvatske, postiže retoričku skromnost, no nezainteresiranost prema mišljenju koje će izazvati kod publike se vidi na licu predsjednika Milanovića, dok poluspuštenih kapaka pogledom prelijeće malobrojnu publiku.

Slika 13. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke-00:02)

Gestikulaciju rukama upotrebljava od samog početka s namjerom da u govoru naglasi osobu kojoj se izravno obraća, dok otvoreni položaj tijela u kombinaciji s opuštenim govorom ukazuje na potrebu za dominacijom. Pri obraćanju, svaku od osoba kojoj se obraća Milanović gleda izravno u oči, uspostavljajući vizualni kontakt koji se, prema Tomić i Juga (2021.), može definirati kao „društveni”, što ukazuje na prirodan govor.

Navedene geste u skladu su s izgovorenim pozdravima, a u samom uvodu govora znakovi teatralnosti mogu se uočiti samo u stavu i govoru. Ipak, riječima zahvale svojim prethodnicima „...zahvala onima koji su ovaj posao i ovu dužnost obnašali prije mene, koje su birali hrvatski građani...” prethodi gesta vlaženja usana jezikom koju ponavlja i dok izgovara „i koji su svi, u datim okolnostima, dali maksimum od sebe”. Prema Cartellu (2015.), navedena gesta može ukazivati na zabrinutost, strah, stres ili nesigurnost, a u ovom slučaju se može protumačiti kao nervoza tj. svakako treba uzeti u obzir da je u ovom slučaju moguća i dozvoljena trema. Nesigurnost može biti uzrokovana i osjećajem da prisutni ne odobravaju njegov izbor za predsjednika Hrvatske s obzirom na to da su prve redove sačinjavali članovi stranke tj. najveći dužnosnici Republike Hrvatske, čiji je kandidat neposredno izgubio izbore a tu se dakako radi o predsjednici Grabar-Kitarović.

Slika 14. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke-00:33)

Ton glasa, njegova boja i ritam ujednačeni su. Unatoč pauzama koje imaju za posljedicu naglašavanje pojedinih dijelova govora i gesta koje ga prate. Na samom uvodu u svoj govor, koji počinje, kako sam navodi, riječima velikog mislioca (filozofa Yuvala Noaha Hararija), pogled mu je usmjeren na sadržaj govora, pri čemu je jasno da ga čita što je potvrda prethodnog zaključka da se osjeća pomalo nesigurno ili da ima tremu. U ovom dijelu govora svakako je nastojao zainteresirati prisutne i pobuditi njihovu pozornost.

Iako se od govornika očekuje da u prvih 90 sekundi govora uspostavi kontakt s publikom kojoj se obraća (Španjol-Marković, 2008.), iz snimke se ne može zaključiti da je u tome uspio. Uzme li se u obzir i činjenica da se tekst govora koristi odmah na početku, može se zaključiti da se za navedeni govor nije dovoljno pripremao. Je li razlog tomu bila spoznaja da će se održati pred malobrojnom publikom ili nešto sasvim drugo, ne može se sa sigurnošću tvrditi.

Uostalom, već navedenim citatom, ali i u nastavku govora, Milanović verbalno iskazuje svoju nesigurnost uz implikacije da se nekima ne sviđa što je izabran, a spomenute implikacije popraćene su podizanjem obrva i odmahivanjem glavom (Slika 14.), čime se riječima želi naglasiti nepromjenjivost izbornih odluka hrvatskih građana: „...jedno je istina, a drugo legitimna politička volja...”.

Slika 15. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke-01:42)

Pogledima publike ispod kapaka, odaje nespremnost na prigovore, sugestije, uvažavanje i prihvaćanje svega što se kosi s njegovim osobnim stavovima i mišljenjima.

Nadalje, analiza je pokazala da pojedine riječi poput „transparentno” (vrijeme na snimci 3:18) ili „iznimno” (vrijeme na snimci 3:20), kao i mnoge druge, Milanović naglašava uz grimase, što je vrlo daleko od elegantnog govora koji se odlikuje jasnom dikcijom i pravilnim položajnim glasovnim varijantama (Varošaneć-Škarić, 1994.).

Slika 16. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke-01:42)

Retorička skromnost koju u nastavku govora ističe riječima: „Dame i gospodo, molim vas unaprijed zrno razumijevanja za svoje buduće greške, bit će ih. Jer te greške nikada neće biti namjerne...”, u ovom dijelu govora možda dolazi kasno s obzirom na prethodnu isključivost. Nažalost, u trenutku kada su izrečene, geste se nisu mogle vidjeti jer je kamera bila usmjerena na svečanu prisegu (vrijeme na snimci 3:48).

Slika 17. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke-06:28)

Geste rukama koje Milanović upotrebljava tijekom govora nisu česte ni neusklađene s govorom, a uglavnom služe za isticanje apozicija, kao što je slučaj u gesti prikazanoj na Slici 17., koja prati isticanje važnosti kvalitetnog obrazovanja i aktivne vjere u budućnost Hrvatske.

Slika 18. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke-08:28)

3.3. Usporedna analiza inauguracijskih govora Kolinde Grabar-Kitarović i Zorana Milanovića

Usporednu analizu prethodno analiziranih inauguracijskih govora možemo započeti isticanjem prethodno spomenutog Ciceronova citata „Govorništvo koje ne izaziva divljenje, ne smatram govorništvom“. U navedenom kontekstu, kao mjera „divljenja“ uzete su reakcije publike pred kojom je govor održan, što pokazuje da se Kolinda Grabar-Kitarović u ovoj situaciji pokazala kao vještiji govornik. Naravno, u ovom slučaju u obzir treba uzeti i činjenicu da je bivša predsjednica svoj inauguracijski govor držala pred većim brojem ljudi među kojima je bilo i mnogo njenih prijatelja i istomišljenika, dok je govor Zorana Milanovića održan u protokolarnoj situaciji pred manjim brojem osoba te se reakcije publike slične onima koje su pokazali prisutni na Markovom trgu teško mogu očekivati.

3.3.1. Emocije i atmosfera tijekom govora

Kolinda Grabar-Kitarović svojim je govorom potaknula emocije publike koja ju je podržala brojnim ovacijama i pljeskom, kao i aplauz i pozitivne emocije visokih dužnosnika, bivših predsjednika i posebnih gostiju. Nakon dolaska na podij publici se obratila samo s osmijehom, što je popraćeno gromoglasnim pljeskom, a bez riječi uspostavila je kontakt s brojnijom publikom koja je pohodila Markov trg kako bi je podržala. Osim toga, iako vidno prehladena, tijekom govora zadržala je dinamičnost i jasnoću svojih misli, prenoseći entuzijazam i dobro raspoloženje na prisutne.

Za razliku od Grabar-Kitarović, predsjednik Milanović svoj je inauguracijski govor započeo u suzdržanoj atmosferi. Kontakt s publikom nije uspostavljen praktički sve do kraja govora no navedeno je opravdano s obzirom na sadržajnost same publike.

3.3.2. Gestikulacija i opći dojam

Tijekom govora Grabar-Kitarović je, kako smo ranije naglasili, svojim držanjem i izgledom nastupila samouvjerenom od samog izlaska na pozornicu, uspostavljajući kontakt s publikom. Tijekom govora gestikulirala je umjereno i u skladu s govorom kako bi naglasila

pojedine sekvence ili pokazivala prema objektu govora, ali ni u jednom trenutku nije pokazala nikakav oblik agresivnosti. Osim toga, prilikom gestikuliranja dlanovi su uvijek bili okrenuti prema gore ili prema publici, što se može protumačiti kao otvorenost, iskrenost i spremnost na suradnju i dogovor.

Također, pokazujući autoritet stišavanjem publike, nije djelovala arogantno ili nedostupno pokušavajući ukazati na moć pozicije koju obnaša, već je svaki njezin pokret, pa čak i autoritativna kontrola publike, djelovala pod utjecajem samopouzdanja i staloznosti. Kad je riječ o govoru, samo je povremeno spuštala pogled, koristeći tekst govora kao podsjetnik, a sve vrijeme održavala je vizualnu komunikaciju s publikom, čime je „pobrala” simpatije prisutnih kao osoba kojoj se može vjerovati.

Određena doza nesigurnosti ili opravdane treme u Milanovićevom obraćanju publici je došla do izražaja tijekom njegova izlaganja, koje se uglavnom temeljilo na čitanju napisanog, što je bilo popraćeno znatnim brojem ponavljanja, te grimasa prilikom izgovora pojedinih riječi. Osim toga, zbog vrlo malo pokreta koji su uočeni tijekom govora, Milanović je djelovao pomalo ukočeno.

Na samom kraju pokazao je gestu koja se tumači kao „prst moći”, što se može protumačiti kao pokušaj ukazivanja na važnost pozicije na kojoj se nalazi. Ova, kao i prethodne geste koje su se mogle vidjeti na njegovu licu, poput gledanja, podizanja obrva ili značajnog skretanja pogleda u stranu, mogu ga okarakterizirati kao osobu koja želi dominirati i kontrolirati.

Ono što je potrebno uzeti u obzir jest činjenica da se provedena analiza temelji na inauguracijskim govorima koji su pomno pripremani i vjerojatno su ih više puta provjeravali i analizirali stručnjaci te informacije o tome tko se i kako za sporne govore pripremao ne znamo. Na temelju odgledanog, možemo reći kako se bivša predsjednica mudrije poslužila određenim pravilima, savjetima, "trikovima" u svom inauguracijskom govoru, nego što je to učinio predsjednik Milanović.

Ako uzmemo u obzir ostale javne govore ovih političkih aktera, koji su dostupni u medijima, možemo zaključiti kako je Zoran Milanović u načelu izuzetan i kvalitetan govornik

koji svojim stavom, znanjem, iskrenošću, domišljatošću i argumentima zna uspostaviti kontakt s publikom i bez teatralnosti izraziti svoje stavove i mišljenja.

4. ANKETNO ISTRAŽIVANJE O NEVERBALNOJ KOMUNIKACIJI KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ I ZORANA MILANOVIĆA

Javna se komunikacije kroz stoljeća rabila kako bi ujedinila ljude, ali i kako bi ih poticala na djelovanje. Ona ne znači uvjeravanje nego umanjivanje razlika između onoga što ona čini i što njeni dionici očekuju da ona čini. U daljem tijeku rada će se koristiti metoda anketiranja kako bi dobile informacije o mišljenju i stavovima ispitanika o scenskim elementima javnog govora bivše predsjednice i aktualnog predsjednika Republike Hrvatske.

4.1. Predmet istraživanja

U drugom dijelu istraživanja u ovom radu analizirani su stavovi ispitanika o neverbalnom ponašanju hrvatskih predsjednika, i to aktualnog predsjednika Republike Hrvatske Zorana Milanovića i bivše predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović. Kako nije bilo sigurno da će svi ispitanici pogledati videosnimke inauguracijskih govora političara, radi vjerodostojnosti podataka, anketni upitnik temeljio se na prethodno pregledanim govorima navedenih političara i nekim fotografijama koje su preuzete iz analize provedene u 3. poglavlju ovog rada i uključene u upitnik.

4. 2. Cilj istraživanja

Ispitanici su mogli odgovoriti na pitanja u upitniku na temelju prethodno pogledanih govora i fotografija uključenih u upitnik te su analizirani njihovi stavovi o neverbalnoj komunikaciji. Cilj navedene analize bio je utvrditi uočavaju li ispitanici i prepoznaju oblike neverbalne komunikacije tijekom istupa navedenih političkih aktera te ispitati je li neverbalna komunikacija utjecala na prihvatljivost stila bivšeg predsjednika i aktualnog predsjednika Republike Hrvatske. Navedeni utjecaj razmatran je u odnosu na spol, dob i stupanj obrazovanja.

4. 3. Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja na koja se pokušalo odgovoriti u ovom radu su sljedeća:

IP 1: Uočavaju li ispitanici i prepoznaju li oblike neverbalne komunikacije bivšeg i sadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske?

IP 2: Utječu li promatrani scenski elementi javnog nastupa na prihvatljivost stila Kolinde Grabar-Kitarović, odnosno Zorana Milanovića?

IP 3: Postoji li statistički značajna razlika u percepciji i prepoznavanju oblika neverbalne komunikacije bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na spol?

IP 4: Postoji li statistički značajna razlika u percepciji i prepoznavanju oblika neverbalne komunikacije bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na dob?

IP 5: Postoji li statistički značajna razlika u percepciji i prepoznavanju oblika neverbalne komunikacije bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na stupanj obrazovanja?

IP 6: Postoji li statistički značajna razlika u promatranim scenskim elementima javnog nastupa o prihvatljivosti stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na spol?

IP 7: Postoji li statistički značajna razlika u promatranim scenskim elementima javnog nastupa o prihvatljivosti stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na dob?

IP 8: Postoji li statistički značajna razlika u promatranim scenskim elementima javnog nastupa o prihvatljivosti stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na stupanj obrazovanja?

4. 4. Instrument istraživanja

Istraživanje je provedeno na temelju ankete pripremljene u obliku Google obrasca, koji je podijeljen na društvenim mrežama Facebook i Instagram te na besplatnim komunikacijskim kanalima Viber i WhatsApp. Istraživanje se sastoji od tri cjeline, pri čemu se prva odnosi na demografske karakteristike ispitanika, u drugoj se ispituje primjećuju li i kako ispitanici tumače geste bivše predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović i sadašnjeg predsjednika Zorana Milanovića, dok treći dio sadrži pitanja koja analiziraju jesu li scenski elementi javnog govora u medijskom diskursu pozitivno utjecali na prihvatljivost stila spomenutih predsjednika.

Za razliku od prva dva dijela, u kojima su se ispitanici opredjeljivali za jednu od navedenih tvrdnji, u trećem su ocjenjivali stupanj prikladnosti (prihvatljivosti) scenskih elemenata u stilu Kolinde Grabar-Kitarović, odnosno Zorana Milanovića, s pomoću Likertovej ljestvice. Za svaku tvrdnju ispitanici su imali mogućnost izraziti stupanj slaganja na sljedeći način:

- (1) u potpunosti neprimjereno
- (2) djelomično neprimjereno
- (3) niti primjereno niti neprimjereno
- (4) djelomično primjereno
- (5) u potpunosti primjereno.

4. 5. Metode istraživanja

Deskriptivnom statističkom analizom analizirani su sociodemografski podaci, kao i podaci o učestalosti praćenja medijskih istupa javnih osoba. Za analizu istraživačkih pitanja korištene su sljedeće statističke analize:

- ukrštanje (krostabulacija) za svaku ispitanu gestu u upitniku u odnosu na spol, dob i stupanj obrazovanja, pri čemu su razmatrani rezultati hi-kvadrat testa kao mjerilo statističke značajnosti
- T-test za nezavisne uzorke kojim je ispitana razlika između aritmetičkih sredina na različitim grupama ispitanika (muškarci i žene)
- jednosmjernu analiza varijance – ANOVA.

Za statističku obradu podataka korišten je programski paket SPSS 28.0.

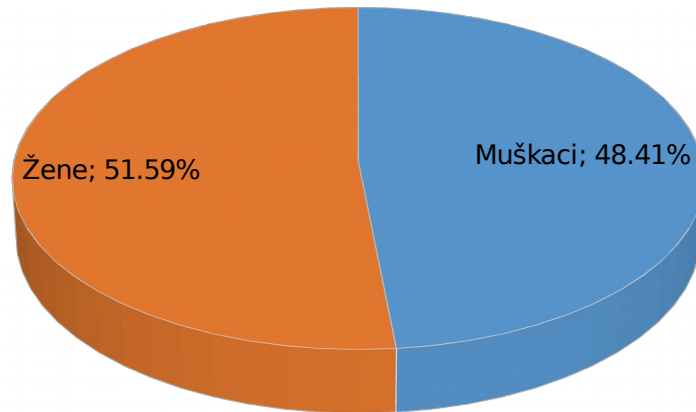
4.6. Uzorak ispitanika

Ukupan broj ispitanika unutar ovog istraživanja iznosio je 126. Upitnik je bio dostupan u obliku Google obrasca i popunili su ga 61 muškarac i 65 žena koji pripadaju starosnoj skupini iznad 18 godina. Upitnik je podijeljen na društvenim mrežama Facebook i Instagram te na besplatnim komunikacijskim kanalima Viber i WhatsApp.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

5.1. Sociodemografske karakteristike ispitanika

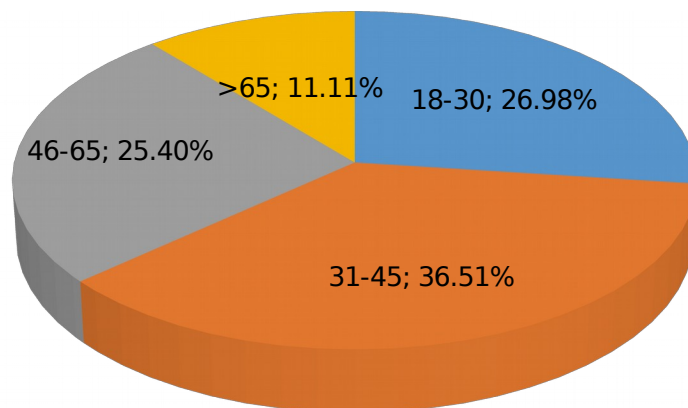
Istraživanje je provedeno u razdoblju od 10. kolovoza 2022. do 25. kolovoza 2022. godine, a upitnik je u potpunosti ispunilo 126 osoba. Od 126 osoba u navedenom uzorku, 48,4% su muškarci, a 51,6% žene, što ukazuje na podjednaku zastupljenost oba spola (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Spol ispitanika

Izvor: autorica rada

Analizom broja starijih ispitanika pokazalo se da je u istraživanju sudjelovalo samo 11,1% ispitanika starije životne dobi, odnosno starijih od 65 godina. To je i očekivano s obzirom na to da se anketa uglavnom dijelila na društvenim mrežama, ali i zato što je provedena putem Google obrasca.

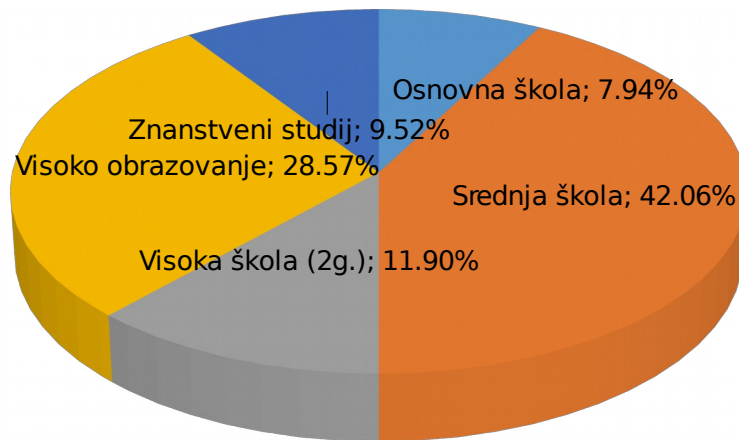

Grafikon 2. Starosna dob ispitanika

Izvor: autorica rada

Najveći broj ispitanika, čak 36,5%, dobi je između 31 i 45 godina, dok 27% ispitanika pripada dobnoj skupini od 18 do 30 godina, a 25,4% između 46 i 65 godina (Grafikon 2).

Analizirajući stupanj obrazovanja ispitanika, utvrđeno je da najmanji broj ispitanika (10 ili 7,9%) ima samo osnovno obrazovanje, dok većina ispitanika, čak 42,1%, ima srednjoškolsko obrazovanje. Znanstvenu razinu obrazovanja ima 12 ispitanika ili 9,5%, višu stručnu spremu ima 28,6% ispitanika, dok 11,9% ima završeno visoko obrazovanje u trajanju od 2 godine (Grafikon 3.).

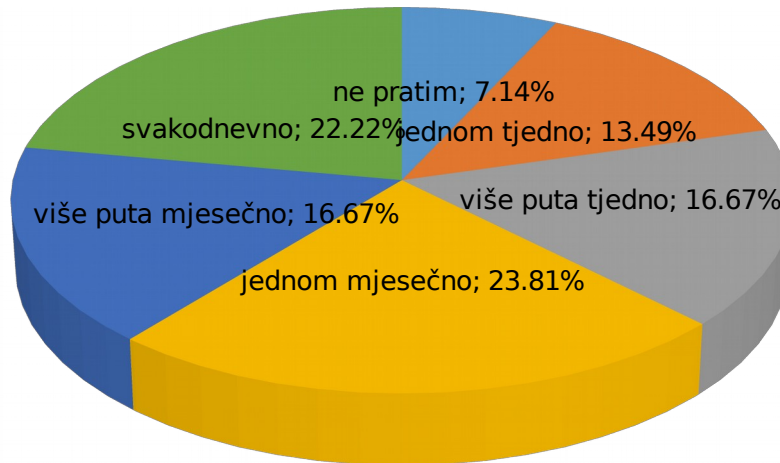

Grafikon 3. Status obrazovanja ispitanika

Izvor: autorica rada

Za utvrđivanje učestalosti praćenja medijskih sadržaja, odnosno medijskih istupa javnih osoba, ispitanici su se mogli izjasniti da ih prate svakodnevno, jednom ili više puta tjedno ili mjesečno te da ih uopće ne prate.

Na temelju rezultata anketnog upitnika utvrdili smo da je na pitanje „Koliko često u prosjeku pratite medijske nastupe javnih osoba?” samo 7,1% ispitanika odgovorilo da ih uopće ne prati. Nadalje, 13,5% ispitanika navodi da ih prati jednom, a 16,7% više od jednom tjedno. Također, 23,8% ispitanika prati medijske nastupe javnih osoba jednom, dok ih 16,7% prati nekoliko puta mjesečno. Medijske istupe javnih osoba svakodnevno prati 28 ispitanika, odnosno 22,2% (Grafikon 4.).

Grafikon 4 Učestalost praćenja medijskih sadržaja

Izvor: autorica rada

5.2. Uočavanje i prepoznavanje oblika neverbalne komunikacije

Kako bismo ispitali uočavaju li ispitanici i prepoznaju oblike neverbalne komunikacije, u upitniku smo koristili šest slika koje predstavljaju isječke iz inauguracijskih govora bivše predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović i sadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske Zorana Milanovića. Nakon svake od navedenih slika slijedi opis neverbalnog ponašanja koje su ispitanici mogli vidjeti na slici, pri čemu su mogli dati potvrdu da ga prepoznaju ili ne prepoznaju. Prva tri opisa neverbalnog ponašanja vezana su uz izlaganje slika Kolinde Grabar-Kitarović. Prvi opis: „Na slici uočavam gestu koja ukazuje na zadovoljstvo, sreću, zahvalnost” odnosio se na Sliku 3.5., drugi „Na slici uočavam gestu koja ukazuje na sumnju, nezadovoljstvo, neodobravanje” na Sliku 3.6., a treći „Na slici uočavam gestu koja ukazuje na iskrene namjere, spremnost, optimizam” na Sliku 3.7. ovog rada.

Rezultati analize prikazani u Tablici 4.1. pokazuju da je čak 114 ispitanika (90,5%) prepoznalo navedeno neverbalno ponašanje na prvoj slici, dok njih 9,5% smatra da izraz prikazan na slici ima drugo značenje. Standardna devijacija, koja ima vrijednost 0,295, ukazuje na manje odstupanje odgovora oko aritmetičke sredine (*srednja vrijednost* = 1,1), slično kao u slučaju prepoznavanja neverbalnog ponašanja na drugoj slici (*standardna devijacija* = 0,245;

srednja vrijednost = 1,06). Naime, neverbalno ponašanje na drugoj slici prepoznalo je čak 118 osoba (93,7%), odnosno 4 ispitanika više nego u prvom slučaju. Nadalje, analizom odgovora ispitanika koji se odnose na procjenu neverbalnog ponašanja na trećoj slici pokazalo se da nešto manji broj ispitanika prepoznaje prikazano neverbalno ponašanje. Od 126 ispitanika, njih 102, odnosno 81%, prepoznalo je neverbalnu gestikulaciju Kolinde Grabar-Kitarović, dok 19% ispitanika smatra da se u ovom slučaju gestikulacija ne odnosi na iskrene namjere, spremnost i optimizam. Osim toga, standardna devijacija (*standardna devijacija* = 0,394) ukazuje na nešto veće odstupanje odgovora od aritmetičke sredine u ovom slučaju.

Tablica 1. Analiza prepoznavanja neverbalnog ponašanja – Kolinda Grabar-Kitarović

		Frekvenci ja	Postot ak	Aritmetič ka sredina	Standardn a devijacija
Na slici uočavam gestu koja ukazuje na zadovoljstvo, sreću, zahvalnost	Da	114	90,5	1,1	0,295
	Ne	12	9,5		
	Ukup no	126	100,0		
Na slici uočavam gestu koja ukazuje na sumnju, nezadovoljstvo, neodobravanje	Da	118	93,7	1,06	0,245
	Ne	8	6,3		
	Ukup no	126	100,0		
Na slici uočavam gestu koja ukazuje na iskrene namjere, spremnost, optimizam	Da	102	81,0	1,19	0,394
	Ne	24	19,0		
	Ukup no	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Analizirajući odgovore ispitanika koji se odnose na prepoznavanje neverbalnog govora na temelju slika aktualnog predsjednika Republike Hrvatske Zorana Milanovića, uočili smo da su oni gotovo isti kao u slučaju bivše predsjednice. Prvi opis: „Na slici uočavam gestu koja ukazuje na zabrinutost, strah, stres ili nesigurnost”, koji se odnosio na Sliku 14., prepoznala su 102 ispitanika, odnosno 81%, kao točan opis gestikulacije prikazane na slici, dok njih 24 (19%) smatra da je Milanović svojim neverbalnim govorom poslao drugačiju poruku. Kada je riječ o prepoznavanju neverbalnog opisa „Na slici uočavam gestu koja ukazuje na aroganciju, isključivost, bahatost” na Slici 15., analizom odgovora zaključujemo da 117 ispitanika ili 92,9% prepoznaje, dok 7,1% ne prepoznaje navedenu gestu. Rezultati analize prikazani u Tablici 4.2.

pokazuju da je čak 114 ispitanika (90,5%) prepoznalo Milanovićevu gestu na trećoj slici, dok ju je njih 9,5% protumačilo na drugačiji način.

Tablica 2. Analiza prepoznavanja neverbalnog ponašanja – Zoran Milanović

		Frekvenci ja	Postot ak	Aritmetič ka sredina	Standardn a devijacija
Na slici uočavam gestu koja ukazuje na zadovoljstvo, sreću, zahvalnost	Da	102	81,0	1,19	0,394
	Ne	24	19,0		
	Ukup no	126	100,0		
Na slici uočavam gestu koja ukazuje na sumnju, nezadovoljstvo, neodobravanje	Da	117	92,9	1,07	0,259
	Ne	9	7,1		
	Ukup no	126	100,0		
Na slici uočavam gestu koja ukazuje na iskrene namjere, spremnost, optimizam	Da	114	90,5	1,1	0,295
	Ne	12	9,5		
	Ukup no	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Analizirajući rezultate u tablicama 1. i 2., može se zaključiti da ispitanici u većini slučajeva imaju sposobnost zapažanja i prepoznavanja neverbalnog ponašanja prikazanog na slikama koje predstavljaju isječke iz inauguracijskih govora bivše predsjednice i sadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske. Dakle, na istraživačko pitanje IP 1 može se dati pozitivan odgovor.

U daljnjoj analizi ispitat će se postoje li statistički značajne razlike u opažanju i prepoznavanju neverbalnog ponašanja prikazanog na slikama u odnosu na spol, dob i stupanj obrazovanja. Kako bi se testirala navedena istraživačka pitanja, za svih šest ponuđenih opcija izrađena je sumarna varijabla koja je korištena za ispitivanje uočavanja i prepoznavanja oblika neverbalne komunikacije (UIP).

5.2.1. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 3

Unakrsna tablica (tablica kontingencije) korištena je za testiranje istraživačkog pitanja s ciljem ispitivanja odnosa između varijabli. U nastavku rada ispitana je povezanost nezavisne

varijable spol i zavisne varijable UIP. Za provjeru statističke značajnosti između varijabli korišten je Pearsonov hi-kvadrat test koji mjeri je li distribucija vrijednosti neovisna.

Rezultati navedene analize prikazani su u Tablici 3., a na temelju njih uočava se da Pearsonov hi-kvadrat test ima vrijednost 0,734, što je iznad granične vrijednosti $\alpha = 0,05$, te se može zaključiti da presjek varijabli nije statistički značajan.

Tablica 3. Pearsonov hi-kvadrat test

	Vrijednost	df	Asimptotska značajnost (2-strana)
Pearsonov hi-kvadrat	1,279 ^a	3	,734
Omjer vjerojatnosti	1,289	3	,732
Linearno povezivanje	,255	1	,614
N valjanih slučajeva	126		

Izvor: autorica rada

Nadalje, T-testom za nezavisne uzorke (Tablica 4.) ispitana je razlika dviju aritmetičkih sredina navedenih varijabli te je utvrđeno kako analiza varijance rezultata u dvije analizirane skupine nije ni približno jednaka jer je vrijednost koja mjeri značajnost ($p = 0,254$) manja od 0,05. Analizom alternativne t-vrijednosti uočava se da je značajnost mjerena na dvostranom intervalu (*Asimptotska značajnost* = 0,616) veća od $\alpha = 0,05$, na temelju čega se može zaključiti da ne postoji statistički značajna razlika između muškaraca i žena.

Tablica 4. T-test – spol/UIP

Leveneov test jednakosti varijanci		T-test za jednakost sredina		
F	Značajnost (p)	t	df	Značajnost
				Dvostrana
				Srednja razlika
				Standardna razlika pogreške

U I P	Pretpostavlja u se jednake varijance	1,313	,254	, 5 0 4	124	,616	,09256	,18383
	Ne pretpostavlja u se jednake varijance			, 5 0 2	121,3 72	,616	,09256	,18432

Izvor: autorica rada

Na temelju dobivenih rezultata može se odgovoriti na treće istraživačko pitanje – *ne postoji statistički značajna razlika u percepciji i prepoznavanju oblika neverbalne komunikacije bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na spol.*

5.2.2. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 4

Za odgovor na istraživačko pitanje IP 4 korištena je jednosmjerna analiza varijance (ANOVA). Tim postupkom uspoređuju se aritmetičke sredine analiziranjem i uspoređivanjem varijabiliteta između različitih grupa s varijancama unutar grupa. Za testiranje značajnosti razmotrene su vrijednosti F-testa. Ukoliko je F-omjer veći od kritične vrijednosti, varijabilitet između grupa statistički je značajno veći od varijabiliteta unutar grupa, što govori da postoji statistički značajna razlika između aritmetičkih sredina.

Kako je vidljivo iz Tablice 5. u kojoj je prikazan zbroj kvadrata između grupa i unutar grupa kao i stupnjevi slobode, p vrijednost jednaka je graničnoj vrijednosti 0,001 ($p = 0,001$), na osnovi čega se sa sigurnošću zaključuje kako postoji statistički značajna razlika negdje između starosnih grupa. Osim toga, rezultati F-testa ukazuju na to da je $F(3, 122)^3 = 5,847$, pri čemu je vjerojatnost dobivanja navedenog F-omjera slučajna, i $p < 0,05$.

Tablica 5. ANOVA – Starosna dob/UIP

		Zbroj kvadrata	df	Srednji kvadrat	F	Značajnost
Starosna dob * UIP	Između grupa (Kombinirano)	16,611	3	5,537	5,84 7	,001
	Unutar grupa	115,524	122	,947		
	Ukupno	132,135	125			

Izvor: autorica rada

3

Vrijednosti 3 i 122 dvije su vrijednosti stupnja slobode (df) za „učinak” između grupa i „pogrešku” unutar grupa.

Ipak, na osnovi prethodne Tablice ne može se zaključiti koja od starosnih grupa se razlikuje od ostalih, zbog čega se podaci razmatraju u tablici višestruke usporedbe (Tablica 6.), u kojoj su prikazani rezultati *Post-hoc* testa.

Na temelju podataka prikazanih u Tablici 4.6. zaključuje se da statistički značajna razlika u kategoriji starosne dobi na razini $\alpha = 0,05$ postoji između ispitanika koji pripadaju starosnoj grupi između 18 i 30 godina i starosnoj grupi između 31 i 45 godina. Na osnovi dobivenih rezultata može se odgovoriti na četvrto istraživačko pitanje i potvrditi da postoji statistički značajna razlika u percepciji i prepoznavanju oblika neverbalne komunikacije bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH između ispitanika koji pripadaju navedenoj starosnoj dobi. Ipak, da bi se utvrdilo je li ukupni F-omjer rezultata analize ANOVA značajan, analizirani su rezultati F-testa (Tablica 7.).

Tablica 6. *Post-hoc* test – starosna dob/UIP

Dependent Variable: UIP
Tukey HSD

(I) Starosna dob	(J) Starosna dob	Srednja razlika (I J)	Standard na greška	Značajnost	95% Interval povjerenja	
					Donja granica	Gornja granica
18-30	31-45	,42967	,22008	,212	-,1436	1,0029
	46-65	,99081*	,23967	,000	,3665	1,6151
	>65	,28992	,30901	,784	-,5150	1,0948
31-45	18-30	-,42967	,22008	,212	-1,0029	,1436
	46-65	,56114	,22400	,064	-,0223	1,1446
	>65	-,13975	,29702	,965	-,9134	,6339
46-65	18-30	-,99081*	,23967	,000	-1,6151	-,3665
	31-45	-,56114	,22400	,064	-1,1446	,0223
	>65	-,70089	,31181	,116	-1,5131	,1113
>65	18-30	-,28992	,30901	,784	-1,0948	,5150
	31-45	,13975	,29702	,965	-,6339	,9134

	46-65	,70089	,31181	,116	-,1113	1,5131

*. Prosječna razlika je značajna na razini od 0,05.

Izvor: autorica rada

Tablica 7. u kojoj su prikazani robusni testovi jednakosti razmatra se s obzirom na to da pretpostavka o homogenosti varijance u ovom slučaju nije ispunjena. Kako se može uočiti, korišten je Welchov i Brown-Forsytheov test, koji predstavljaju alternativne testove za jednofaktorsku analizu F-testa varijance.

Tablica 7. Post-hoc test – starosna dob/UIP

Robusni testovi jednakosti sredina				
UIP				
	Statistika ^a	df1	df2	Značajnost (p)
Welch	8,997	3	46,180	,000
Brown-Forsythe	6,111	3	79,347	,001

a. Asimptotska F-raspodjela

Izvor: autorica rada

Uzmu li se u obzir rezultati obaju navedenih testova, može se zaključiti da na razini $\alpha = 0,05$ postoji statistička značajnost analiziranih razlika te da ispitanici mlađe životne dobi (18 – 30 godina) slabije uočavaju i prepoznaju oblike neverbalne komunikacije u odnosu na ispitanike starije životne dobi.

Na temelju prethodne analize može se odgovoriti na četvrto istraživačko pitanje – ***postoji statistički značajna razlika u percepciji i prepoznavanju oblika neverbalne komunikacije bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na dob*** na razini $\alpha = 0,05$.

5.2.3. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 5

Za analizu petog istraživačkog pitanja također je korištena jednosmjerna (*one way*) analiza varijance ANOVA. Nezavisna varijabla u ovom slučaju je stupanj obrazovanja dok je zavisna, kao i u prethodnom slučaju, varijabla UIP, koja predstavlja zbirnu varijablu za analizu percepcije i prepoznavanje oblika neverbalne komunikacije kod analiziranih predsjednika Republike Hrvatske. Rezultati dobiveni analizom ANOVA prikazani su u Tablici 8.

Tablica 8. ANOVA – stupanj obrazovanja/UIP

		Zbroj kvadrata	df	Srednji kvadrat	F	Značajnost (p)
Starosna dob * UIP	Između grupa (Kombinirano)	6,518	4	1,629	1,570	,187
	Unutar grupa	125,617	121	1,038		
	Ukupno	132,135	125			

Izvor: autorica rada

Kako se može uočiti u prethodnoj tablici, p vrijednost ($p = 0,187$) je iznad granične vrijednosti $\alpha = 0,05$, što ukazuje na to da ne postoji statistički značajna razlika između stupnja obrazovanja i uočavanja te prepoznavanja oblika neverbalne komunikacije. Osim toga, rezultati F-testa pokazuju da su srednje vrijednosti za svih pet analiziranih skupina (osnovna škola, srednja škola, više obrazovanje, visoko obrazovanje, znanstveni studij) jednake. Naime, kako je $F(4, 121) = 1,570$ i $p > 0,05$ ($p = 0,187$), nema potrebe za analizom statističke značajnosti razlika među pojedinim grupama.

Na osnovi dobivenih rezultata možemo se odgovoriti na peto istraživačko pitanje – *ne postoji statistički značajna razlika u percepciji i prepoznavanju oblika neverbalne komunikacije bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na stupanj obrazovanja.*

5.3. Utjecaj scenskih elemenata javnog nastupa na prihvatljivost stila

Kako se ispitalo utječu li scenski elementi javnog nastupa Kolinde Grabar-Kitarović i Zorana Milanovića na prihvatljivost njihova stila kod ispitanika, analiziran je stupanj prikladnosti (prihvatljivosti) na osnovi stavova ispitanika. Ispitanici su na osnovi opisanog ponašanja imali priliku na petofaktorskoj Likertovoj ljestvici ocijeniti prihvatljivost ocjenama od 1 do 5, pri čemu 1 označava potpuno neprimjereno ponašanje, a 5 ponašanje koje je u potpunosti primjereno. Rezultati analize prihvatljivosti stila bivše predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović i aktualnog predsjednika Zorana Milanovića prikazani su u nastavku rada.

Tablica 9. Nemiran položaj tijela (komparativna analiza)

Nemiran položaj tijela				
	Frekvencija	Postotak	Srednja vrijednost	Standardna devijacija

Kolinda Grabar-Kitarović	Djelomično neprimjereno	10	7,9	3,87	0,870
	Niti neprimjereno niti primjereno	27	21,4		
	Djelomično primjereno	59	46,8		
	U potpunosti primjereno	30	23,8		
	Ukupno	126	100,0		
Zoran Milanović	Djelomično neprimjereno	7	5,6	3,69	0,795
	Niti neprimjereno niti primjereno	44	34,9		
	Djelomično primjereno	56	44,4		
	U potpunosti primjereno	19	15,1		
	ukupno	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Kako je vidljivo iz prethodne tablice, najveći broj ispitanika je i u slučaju Kolinde Grabar-Kitarović (46,8%) i u slučaju Zorana Milanovića (44,4%) nemiran položaj tijela ocijenio kao djelomično neprimjeren. Ipak, u slučaju analize ponašanja bivše predsjednice, 23,5% ispitanika smatra njezin položaj tijela u potpunosti primjerenim, dok samo 15,1% to isto misli za predsjednika Milanovića. Interesantan je podatak iz prethodne tablice postotak ispitanika koji nije mogao donijeti konkretnu odluku o primjerenosti odnosno neprimjerenosti položaja tijela predsjednika Milanovića. Naime, čak 44 ispitanika (34,9%) nisu mogla procijeniti Milanovićev položaj tijela tijekom medijskog istupa ni primjerenim ni neprimjerenim. Postotak neodlučnih ispitanika u tom pitanju je u slučaju bivše predsjednice Republike Hrvatske manji za 13,5%. Na osnovi može se zaključiti kako je ponašanje Grabar-Kitarović pristupačnije i prepoznatljivije javnosti nego ponašanje Milanovića, bar kada je riječ o položaju tijela.

Osim toga, na osnovi rezultata u Tablici 9., uočava se da je aritmetička sredina veća u slučaju ocjene položaja tijela Kolinde Grabar-Kitarović (*srednja vrijednost* = 3,87), pri čemu je veće i osipanje oko nje, što se zaključuje na osnovi standardne devijacije (*standardna devijacija* = 0,870). To ukazuje na nešto veću varijabilnost podataka u odnosu na ocjenu položaja tijela Zorana Milanovića.

Tablica 10. Naginjanje prema naprijed (komparativna analiza)

		Naginjanje prema naprijed			
		Frekvencija	Postotak	Srednja vrijednost	Standardna devijacija
Kolinda Grabar-Kitarović	Niti neprimjereno niti primjereno	15	11,9	4,29	0,668
	Djelomično primjereno	60	47,6		

	U potpunosti primjereno	51	40,5		
	Ukupno	126	100,0		
Zoran Milanović	Djelomično neprimjereno	1	,8	3,95	0,778
	Niti neprimjereno niti primjereno	38	30,2		
	Djelomično primjereno	53	42,1		
	U potpunosti primjereno	34	27,0		
	Ukupno	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Analizom rezultata u prethodnoj tablici uočavamo da čak 40% ispitanika smatra kako je naginjanje prema naprijed bivše predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović u potpunosti primjereno, dok samo 27% njih na isti način ocjenjuje ovu gestu Zorana Milanovića. Osim toga, kao i pri analizi položaja tijela, čak 30,2% ispitanika neodlučno je kada je riječ o ocjeni primjerenosti predsjednika Milanovića u odnosu na Grabar-Kitarović, pri čemu je neodlučnost pokazalo samo 11,9% ispitanika. Standardna devijacija, koja ukazuje na osipanje rezultata oko aritmetičke sredine, u odgovorima koji se odnose na Grabar-Kitarović u ovom je slučaju manja (*standardna devijacija* = 0,668) nego u ocjeni naginjanja tijela Zorana Milanovića (*standardna devijacija* = 0,778). To sugerira da su stavovi ispitanika bili sličniji u stavovima pri ocjeni položaja tijela bivše predsjednice Republike Hrvatske.

Tablica 11. Klimanje glavom (komparativna analiza)

Klimanje glavom					
		Frekvencija	Postotak	Srednja vrijednost	Standardna devijacija
Kolinda Grabar-Kitarović	Djelomično neprimjereno	5	4,0	3,83	0,791
	Niti neprimjereno niti primjereno	37	29,4		
	Djelomično primjereno	59	46,8		
	U potpunosti primjereno	25	19,8		
	Ukupno	126	100,0		
Zoran Milanović	Djelomično neprimjereno	3	2,4	3,62	0,747
	Niti neprimjereno niti primjereno	59	46,8		
	Djelomično primjereno	47	37,3		
	U potpunosti primjereno	17	13,5		
	Ukupno	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Gestu klimanja glavom 66,6% ispitanika ocijenilo je djelomično ili potpuno primjerenom kod Kolinde Grabar-Kitarović, dok 50,8% njih smatra isto i u slučaju Zorana Milanovića.

Ispitanici su i u tom slučaju neodlučniji kada je riječ o analizi gestikulacije aktualnog predsjednika te čak 46,8% njih nije sigurno jesu li njegove geste klimanja glavom primjerene ili nisu.

Neodlučnost je pokazalo i 29,4% ispitanika u slučaju Kolinde Grabar-Kitarović. Klimanje glavom u oba razmatrana slučaja mali broj ispitanika ocijenio je djelomično neprimjerenim. Samo 3,62% ispitanika klimanje glavom u slučaju Zorana Milanovića ocijenilo je neprimjerenim, dok je 3,83% jednako ocijenilo ponašanje Grabar-Kitarović. Kao ni u ranijim slučajevima, ni ovu gestikulaciju nijedan ispitanik nije ocijenio kao potpuno neprimjerenu.

Pri ocjeni primjerenosti ponašanja Grabar-Kitarović vrijednosti aritmetičke sredine (*srednja vrijednost* = 3,83) i standardne devijacije (*standardna devijacija* = 0,791) ukazuju na veću podijeljenost mišljenja ispitanika oko ocjene navedene gestikulacije nego što je to slučaj kod Milanovića.

Tablica 12. Gestikulacija rukama (komparativna analiza)

Gestikulacija rukama					
		Frekvencija	Postotak	Srednja vrijednost	Standardna devijacija
Kolinda Grabar-Kitarović	Djelomično neprimjereno	14	11,1	3,24	0,784
	Niti neprimjereno niti primjereno	81	64,3		
	Djelomično primjereno	18	14,3		
	U potpunosti primjereno	13	10,3		
	Ukupno	126	100,0		
Zoran Milanović	Djelomično neprimjereno	8	6,3	3,49	0,666
	Niti neprimjereno niti primjereno	52	41,3		
	Djelomično primjereno	62	49,2		
	U potpunosti primjereno	4	3,2		
	Ukupno	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Najznačajnije razlike između ocjene ponašanja Kolinde Grabar-Kitarović i Zorana Milanovića zabilježene su kod gestikulacije rukama. Naime, iako je za svaku od prethodnih gesta neodlučnost ispitanika bila veća pri analizi predsjednika Milanovića, kada je riječ o gestikulaciji rukama uočavamo da čak 64,3% ispitanika nije sigurno žele li tu gestu kod Kolinde Grabar-Kitarović ocijeniti primjerenom ili ne. Osim toga, 11,1% ispitanika smatra gestikulaciju bivše

predsjednice neprimjerenom u odnosu na 6,3% ispitanika koji neprimjerenost uočava kod predsjednika Milanovića. Razlike su vidljive i kada se razmatra primjerenost. Čak 52,4% ispitanika ima stav da je gestikulacija rukama Zorana Milanovića djelomično ili u potpunosti primjerena, dok samo 24,6% ispitanika dijeli ovo mišljenje pri analizi Kolinde Grabar-Kitarović.

Standardna devijacija od 0,666 pri ocjeni ponašanja Milanovića dosta je manja nego pri ocjeni Grabar-Kitarović (standardna devijacija= 0,784), što uz aritmetičku sredinu (*srednja vrijednost* = 3,24) ukazuje na manje osipanje i samim time manje razlike u stavovima ispitanika.

Kako se može uočiti u Tablici 13., nijedan ispitanik ne smatra gestu podizanja obrva ni kod Grabar-Kitarović ni kod Milanovića čak ni djelomično neprimjerenom. Ipak, neodlučnost je i u ovom slučaju na strani analize gestikulacije predsjednika Milanovića. Za razliku od 4,8% ispitanika koji podizanje obrva kod bivše predsjednice nisu mogli ocijeniti niti primjerenim niti neprimjerenim, njih je 24,6% neodlučno kada je u pitanju aktualni predsjednik. Daljnjom analizom rezultata utvrđeno je kako čak 95,2% ispitanika smatra podizanje obrva kod Kolinde Grabar-Kitarović djelomično ili u potpunosti prihvatljivim. Kada je u pitanju Zoran Milanović, taj postotak je nešto manji (75,4%).

Tablica 13. Podizanje obrva (komparativna analiza)

		Podizanje obrva			
		Frekvencija	Postotak	Srednja vrijednost	Standardna devijacija
Kolinda Grabar-Kitarović	Niti neprimjerenom niti primjerenom	6	4,8	4,34	0,568
	Djelomično primjerenom	71	56,3		
	U potpunosti primjerenom	49	38,9		
	Ukupno	126	100,0		
Zoran Milanović	Niti neprimjerenom niti primjerenom	31	24,6	4,04	0,731
	Djelomično primjerenom	59	46,8		
	U potpunosti primjerenom	36	28,6		
	Ukupno	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Vrijednost standardne devijacije (standardna devijacija= 0,731) uz zabilježenu srednju vrijednost (*srednja vrijednost* = 4,04) ukazuje na veću podijeljenost u mišljenjima kada je riječ o ocjeni ponašanja aktualnog predsjednika.

Tablica 14. Ekspresija lica (komparativna analiza)

		Ekspresija lica			
		Frekvencija	Postotak	Srednja vrijednost	Standardna devijacija
Kolinda Grabar-Kitarović	Djelomično neprimjereno	1	,8	4,25	0,745
	Niti neprimjereno niti primjereno	20	15,9		
	Djelomično primjereno	52	41,3		
	U potpunosti primjereno	53	42,1		
	Ukupno	126	100,0		
Zoran Milanović	Djelomično neprimjereno	1	,8	3,98	0,743
	Niti neprimjereno niti primjereno	33	26,2		
	Djelomično primjereno	60	47,6		
	U potpunosti primjereno	32	25,4		
	Ukupno	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Analizom rezultata prikazanih u gornjoj tablici uočljivo je da ekspresiju lica u slučaju oba predsjednika Republike Hrvatske, bivšeg i sadašnjeg, samo jedan ispitanik (0,8%) smatra djelomično neprimjerenom. Rezultati ocjene ekspresije lica Zorana Milanovića ukazuju na veći broj (26,2%) neodlučnih ispitanika nego u slučaju Grabar-Kitarović (15,9%). To implicira da je ekspresija lica Kolinde Grabar-Kitarović jasnija i samim time vjerojatno izražajnije te jednostavnija ispitanicima za tumačenje. Osim toga, čak 83,4% ispitanika smatra kako je ekspresija lica bivše predsjednice djelomično ili u potpunosti primjerena, dok je taj postotak nešto niži u slučaju aktualnog predsjednika (73%). Kako je u slučaju Milanovića postotak ispitanika koji smatraju da je njegova ekspresija djelomično primjerena 47,6%, to potvrđuje da je ispitanicima teže analizirati njegov izraz lica.

Standardna devijacija od 0,743 i manja aritmetička sredina (*srednja vrijednost* = 3,98) kod ocjene Milanovićeve neverbalnog ponašanja ukazuju na manju podijeljenost mišljenja ispitanika pri analizi.

Tablica 15. Držanje za govornicu (komparativna analiza)

Držanje za govornicu					
		Frekvencija	Postotak	Srednja vrijednost	Standardna devijacija
Kolinda Grabar-Kitarović	Niti neprimjereno niti primjereno	25	19,8	4,25	0,766
	Djelomično primjereno	45	35,7		
	U potpunosti primjereno	56	44,4		
	Ukupno	126	100,0		
Zoran Milanović	Niti neprimjereno niti primjereno	33	26,2	4,17	0,670
	Djelomično primjereno	60	47,6		
	U potpunosti primjereno	32	25,4		
	Ukupno	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Iz prethodne tablice može se uočiti kako držanje za govornicu nijedan ispitanik nije ocijenio neprimjerenim. Također, veći postotak ispitanika (44,4%) smatra kako je držanje Kolinde Grabar-Kitarović u potpunosti primjereno, dok, kada je riječ o predsjedniku Milanoviću, veći postotak ispitanika njegovo držanje za govornicu smatra djelomično primjerenim (47,6%) nego u potpunosti primjerenim (25,4). To sugerira da su ispitanici uočili određena odstupanja pri ponašanju za govornicom kod aktualnog predsjednika.

Niža vrijednost standardne devijacije (standardna devijacija= 0,670) i niža aritmetička sredina (*srednja vrijednost* = 4,17) ukazuju na to da su mišljenja ispitanika manje podijeljena pri analizi aktualnog predsjednika.

Tablica 16. Usklađenost gesta i govora (komparativna analiza)

Usklađenost gesta i govora					
		Frekvencija	Postotak	Srednja vrijednost	Standardna devijacija
Kolinda Grabar-Kitarović	Djelomično neprimjereno	6	4,8	3,98	0,903
	Niti neprimjereno niti primjereno	34	27,0		
	Djelomično primjereno	42	33,3		
	U potpunosti primjereno	44	34,9		

	Ukupno	126	100,0		
Zoran Milanović	Djelomično neprimjereno	4	3,2	4,29	0,877
	Niti neprimjereno niti primjereno	23	18,3		
	Djelomično primjereno	31	24,6		
	U potpunosti primjereno	68	54,0		
	Ukupno	126	100,0		

Izvor: autorica rada

Analiza usklađenosti govora i gesta kod bivše predsjednice i aktualnog predsjednika Republike Hrvatske prikazana je u Tablici 16. Kako se može uočiti, kad je u pitanju usklađenost govora i gesta, čak 54% ispitanika smatra da predsjednik Milanović ima bolje usklađene geste s onim o čemu govori nego Grabar-Kitarović (34,9%). U tom slučaju 27% ispitanika nije sigurno je li usklađenost gesta i govora kod Kolinde Grabar-Kitarović primjerena ili ne, dok je taj postotak znatno niži u slučaju Zorana Milanovića (18,3%). Također, veći broj ispitanika (4,8%) smatra da bivša predsjednica ima neprimjereniju usklađenost gesta i govora nego predsjednik Milanović (3,2%).

Vrijednost standardne devijacije (*standardna devijacija* = 0,877) uz nešto višu aritmetičku sredinu (*srednja vrijednost* = 4,29) ukazuje na to da je osipanje odgovora ispitanika nešto manje pri ocjeni usklađenosti verbalnog i neverbalnog ponašanja kod predsjednika Milanovića.

Na temelju prethodnih rezultata, uzimajući u obzir da nijedno od navedenih ponašanja nije ocijenjeno kao potpuno neprimjereno te da je nizak postotak ponašanja ocijenjen kao djelomično neprimjeren, može se zaključiti da *promatrani scenski elementi javnog nastupa utječu na prihvatljivost stila Kolinde Grabar-Kitarović, odnosno Zorana Milanovića*. Time je dan odgovor i na drugo istraživačko pitanje ovog rada.

5.3.1. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 6

Za analizu petog istraživačkog pitanja korištena je zbirna varijabla C_ukupno, koja predstavlja stavove ispitanika o neverbalnom ponašanju Kolinde Grabar-Kitarović, te varijabla D_ukupno, koja predstavlja jednake stavove za Zorana Milanovića. Za potrebe daljnje analize Kolmogorov-Smirnovljevim testom izvršena je procjena normalnosti navedenih kontinuiranih

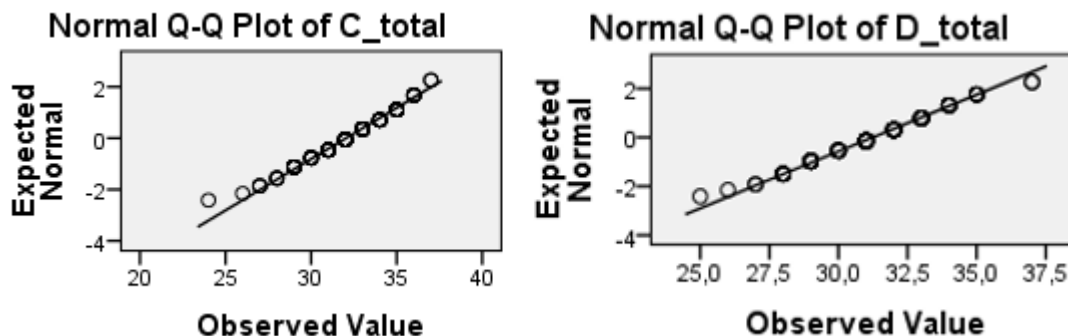
varijabli. Vrijednosti Kolmogorov-Smirnovljeva testa te indeksi asimetričnosti i spljoštenosti za pojedine varijable prikazani su u Tablici 17.

Tablica 17. Usklađenost gesta i govora (komparativna analiza)

Varijabla	N	Srednja vrijednost	Standardna devijacija	5% TM	EV	K-S Test	Asimetričnost	Spljoštenost
C_ukupno	126	32,03	2,50	32,10	24 - 37	,001	-,355	-,041
D_ukupno	126	31,24	2,15	31,24	25 - 37	,034	-,055	-,133

Izvor: autorica rada

Kao što se može uočiti u Tablici 4.17., rezultati distribucije za analizirane varijable odstupaju od normalne distribucije, što se može uočiti i na slici grafičkog prikaza raspodjele pri čemu se dijagrami temelje na odstupanju dobivene distribucije od teorijski savršene distribucije (Slika 19).

Slika 19. Grafički prokaz normalne raspodjele (C_ukupno, D_ukupno)

Osim toga uočavamo da je u oba slučaja distribucija asimetrična udesno i više spljoštena. Također, usporedbom prave aritmetičke sredine za D_ukupno (srednja vrijednost = 31,24) i aritmetičke sredine bez ekstremnih vrijednosti (5% trimmed srednja vrijednost = 31,24), kao i za varijablu C_ukupno (srednja vrijednost = 32,03; 5% Trimmed srednja vrijednost = 31,10), vidljivo je da ekstremni rezultati imaju nešto veći utjecaj na varijablu C_ukupno. Ipak, kako se

distribucija smatra normalnom ako je koeficijent asimetričnosti u rasponu od +/- 3, a koeficijent spljoštenosti od +/- 10 (Kline, 2005.), zaključuje se kako je primjena parametarskih postupaka u ovom slučaju dopuštena. Osim toga, analizirana je pouzdanost ljestvice, pri čemu je utvrđeno da je Cronbachov alfa koeficijent 0,3, što na kratkim ljestvicama (onima koje imaju manje od 10 stavki) nije neuobičajeno.

U nastavku rada analizira se šesto istraživačko pitanje kako bi se utvrdilo postoji li statistički značajna razlika u promatranim scenskim elementima javnog nastupa o prihvatljivosti stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na spol. Rezultati T-testa za 0 prikazani su u Tablici 18.

Tablica 18. T-test – spol/C_ukupno, D_ukupno

		Leveneov test jednakosti varijanci		t-test za jednakost sredina				
		F	P	t	df	Značajnost (2-strana)	Srednja razlika	Standardna razlika pogreške
C_ukupno	Pretpostavljaju se jednake varijance	,092	,762	-1,282	124	,202	-,56999	,44470
	Ne pretpostavljaju se jednake varijance			-1,281	122,981	,203	-,56999	,44508
D_ukupno	Pretpostavljaju se jednake varijance	,539	,464	-1,799	124	,074	-,68398	,38023
	Ne pretpostavljaju se jednake varijance			-1,793	120,634	,075	-,68398	,38149

Izvor: autorica rada

Na temelju vrijednosti $p = 0,762$ za C_ukupno i $p = 0,464$ za D_ukupno može se zaključiti kako su varijance u promatranim grupama jednake. Nadalje, kako p (*2 tailed*) ima vrijednost 0,202 za C_ukupno te 0,07 za D_ukupno (s obzirom na to da su u oba slučaja veće od

0,05), može se zaključiti kako nema statistički značajne razlike među grupama. Na temelju provedene analize može se odgovoriti na šesto istraživačko pitanje: *ne postoji statistički značajna razlika u promatranim scenskim elementima javnog nastupa o prihvatljivosti stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na spol.*

5.3.2. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 7

Za odgovor na sedmo istraživačko pitanje korištena je jednosmjerna analiza varijance (ANOVA), pri čemu je za testiranje značajnosti razmotrena vrijednost F-testa. Rezultati provedene analize prikazani su u Tablici 19.

Tablica.19. ANOVA – starosna dob/C_ukupno, D_ukupno

		Zbroj kvadrata	df	Srednja vrijednost Square	F	P
Starosna dob * C_ukupno	Između grupa	27,655	3	9,218	1,491	,220
	Unutar grupa	754,218	122	6,182		
	Ukupno	781,873	125			
Starosna dob * D_ukupno	Between Groups (Combined)	4,743	3	1,581	,336	,799
	Within Groups	574,115	122	4,706		
	Ukupno	578,857	125			

Izvor: autorica rada

U oba slučaja utvrđeno je kako nije prekršena pretpostavka o homogenosti varijanci. Ipak, kako vrijednost p ni u jednom slučaju nije manja ili jednaka 0,05, zaključuje se da ne postoji statistički značajna razlika između grupa, odnosno između aritmetičkih sredina rezultata. Kako nije utvrđena statistička značajnost, nema potrebe za daljnjom analizom. Na temelju dobivenih rezultata u Tablici ANOVA, može se dati odgovor na sedmo istraživačko pitanje: *ne postoji statistički značajna razlika u promatranim scenskim elementima javnog nastupa o prihvatljivosti stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na dob.*

5.3.3. Testiranje i analiza istraživačkog pitanja IP 8

Jednosmjerna analiza ANOVA korištena je kako bi se dobio odgovor i na osmo istraživačko pitanje: *postoji li statistički značajna razlika u promatranim scenskim elementima javnog nastupa o prihvatljivosti stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu*

na stupanj obrazovanja? Nezavisna varijabla u tom slučaju je stupanj obrazovanja, dok su zavisne varijable C_ukupno i D_ukupno.

Tablica 20. ANOVA – starosna dob/C_ukupno, D_ukupno

		Zbroj kvadrata	df	Srednji kvadrat	F	Značajn ost
Stupanj obrazovanja* C_ukupno	Između grupa (kombinirano)	53,950	4	13,487	2,242	,068
	Unutar grupa	727,923	121	6,016		
	Ukupno	781,873	125			
Stupanj obrazovanja* D_ukupno	Između grupa (kombinirano)	28,074	4	7,018	1,542	,194
	Unutar grupa	550,783	121	4,552		
	Ukupno	578,857	125			

Izvor: autorica rada

Kako se može uočiti u prethodnoj tablici, p vrijednost za C_ukupno je $p = 0,068$, dok je za D_ukupno $p = 0,194$, što je u oba slučaja iznad granične vrijednosti $\alpha = 0,05$. To ukazuje na to da ne postoji statistički značajna razlika između stupnja obrazovanja i prihvatljivosti stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na stupanj obrazovanja. Osim toga rezultati F-testa pokazuju da su srednje vrijednosti za svih pet analiziranih skupina (osnovna škola, srednja škola, više obrazovanje, visoko obrazovanje, znanstveni studij) jednake.

Na temelju provedene analize može se odgovoriti i na deveto pitanje: ***ne postoji statistički značajna razlika u promatranim scenskim elementima javnog nastupa o prihvatljivosti stila bivše predsjednice i aktualnog predsjednika RH u odnosu na stupanj obrazovanja.***

6. ZAKLJUČAK

Način na koji izgovaramo riječi pomaže nam prenijeti željeno značenje, a ton glasa koji koristimo, izrazi lica i geste tijela često dodaju potpuno nove slojeve značenja tim riječima. Kako su prirodna neverbalna svojstva iskaza u interakciji s jezičnim, u ovom radu provedeno je istraživanje u kojemu se ispitivala uočljivost, percepcija i primjerenost određenog stila ponašanja na primjeru bivše i sadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske na uzorku od 126 ispitanika.

Na temelju rezultata istraživanja utvrđeno je da ispitanici u najvećem broju slučajeva imaju sposobnost zapažanja i prepoznavanja neverbalnog ponašanja. Daljnjom analizom došlo se do spoznaje da postoji statistički značajna razlika, na razini $\alpha = 0,05$, u dobnoj kategoriji između

ispitanika koji pripadaju dobnoj skupini između 18 i 30 godina i ispitanika koji pripadaju dobnoj skupini između 31 i 45 godina. Kod ispitivanja statističke značajnosti u odnosu na spol i stupanj obrazovanja statistička značajnost nije utvrđena.

To ukazuje na to da mlađi ispitanici obraćaju više pozornosti na neverbalni govor, zbog čega jasnije percipiraju geste i pokrete govornika, nego što je to slučaj s nešto starijim osobama čija je pažnja vjerojatnije usmjerena na verbalni govor. Navedeni rezultati djelomično su iznenađujući jer se očekivalo da će „zrelije” osobe analizirati odnos verbalnih i neverbalnih izražajnih sredstava te na temelju vlastitog iskustva procijeniti iskrenost i uvjerenost govornika, tim više što je riječ o inauguracijskim govorima.

Nadalje, analiza stavova ispitanika o primjerenosti (prihvatljivosti) stila ponašanja na primjeru prihvatljivosti stila Kolinde Grabar-Kitarović i Zorana Milanovića sugerira da neverbalno ponašanje, odnosno scenski nastup ima utjecaj na prihvatljivost određenog stila ponašanja. Zanimljivi su rezultati istraživanja koji pokazuju da je ispitanicima teže procijeniti neverbalno ponašanje aktualnog predsjednika nego bivše predsjednice Republike Hrvatske te da je bivša predsjednica "sceničnija", odnosno više se koristi savjetima i "trikovima" stručnjaka nego što to radi predsjednik Milanović koji u svojim medijskim istupima nastupa nešto slobodnije.

7. LITERATURA

1. Adler, R.B., Rosenfeld, L.B. & Proctor II, R.F. (2018). *Interplay: The Process of Interpersonal Communication*. New York: Oxford University Press.
2. Anić, Š., Klaić, N. & Domović, Ž. (1999). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Sani-Plus.
3. Atkinson, A.P., Dittrich, W., Gemmell, A. & Young, A. (2004). Emotion perception from dynamic and static body expressions in point-light and full-light displays. *Perception* 33: 717–746.
4. Bagić, K. (2012) *Rječnik stilskih figura* Zagreb: Školska knjiga.
5. Bittel, L.R. (1984). *Leadership, the key to management success*. F. Watts.

6. Bodlović, P. (2015) "Argumentacija" Ive Škarića: pretpostavke, teškoće i propusti. *Prolegomena* 14(1): 101-112.
7. Borg, J. (2010.), *Moć uvjeravanja*, Zagreb: Veblecommerce.
8. Cantrell, J. (2015). *Mastering the Body Language: How to Read People's Mind with Nonverbal Communication*. Dostupno na: <https://www.pdfdrive.com/mastering-the-body-language-how-to-read-peoples-mind-with-nonverbal-communication-e196732348.html> (17.8.2022.)
9. Ekman, P. (1992). *Telling Lies*. New York: Norton.
10. Gottesman, D. & Mauro, B. (2006). Umijeće javnog nastupa - osvojite govornicu služeći se glumačkim vještinama. Miliša, B. (pr.), Zagreb: Jesenski i Turk.
11. Gastil, J. *Undemocratic discourse: A review of theory and research on political discourse*, *Discourse & Society*, Pennsylvania State University, Pennsylvania 1992, 469-500
12. Wilson, J. *Political Discourse*, *The Handbook of Discourse Analysis* Schriffin, D. Tannen, D. & Hamilton, H. (ed.), Blackwell Publishing, Oxford 2003, 398-415.
13. Pohlig, R., Klinger, L.G., Klinger, M.R., Klein, C. & Mussey, J.L. (2008). Nonverbal sensitivity in individuals with autism spectrum disorders. Poster session presented at the annual International Meeting for Autism Research, London.
14. Streeck, J. & Knapp, M.L. (1992). The interaction of visual and verbal features in human communication. In F. Poyatos (Ed.), *Advances in nonverbal communication*. Amsterdam: John Benjamins.
15. Škarić, I. & Varošanec-Škarić, G. (1994). „Skupna slika govora hrvatske televizije“ u: *Govor*, Zagreb: Odjel za fonetiku hrvatskoga filološkog društva, 11(2), str. 1-15.
16. Tomić, Z. & Jugo, D. (2021). *Temelji međuljudske komunikacije*. Zagreb: Synopsis d.o.o.
17. Trako, T. (2007). Simbol ruke: Razmatranja o pojavi i značaju simbola ruke u kontekstu svakodnevne komunikacije. *Socijalna ekologija*, 16(1), 35-57.
18. Tyler, C.W. (1998). Painters centre one eye in portraits. *Nature*, 392: 877–878.
19. Višić, M. (2000). *Aristotel - Retorika: prevod sa starohelenskog i komentari*. Marić, I. (ur.), Beograd: PlatΩ.

20. Walters, S. (1996). Principles of Kinesic Interview and Interrogation. New York: CRC Press.
21. Warren, G., Schertler, E. & Bull, P. (2009). Detecting deception from emotional and unemotional cues. Journal of Nonverbal Behavior, 33: 59–69.
22. Weissman, J. (2010), Najbolji prezenter: tehnika, stil i strategija najpoznatijeg američkog trenera govorništva, Zagreb: MATE d.o.o.
23. Wharton, T. (2009). Pragmatics and Non-Verbal Communication. Cambridge: Cambridge University Press.
24. Xing, C. & Isaacowitz, D.M. (2006). Aiming at happiness: How motivation affects attention to and memory for emotional images. Motivation and Emotion, 30: 249–256.

Internet izvori:

1. N1. 2022. Dostupno na: <https://n1info.hr/vijesti/milanovic-dolazi-na-summit-nato-a-u-madridu-izjave-pratite-na-n1/> (2022 – 08 – 14)
2. Tportal. 2021. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/milanovicev-rikoset-udario-i-po-vedrani-rudan-20210210> (2022 – 08 – 14)
3. YouTube. 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=cv2vOoNlvo8> (2022 – 08 - 20)
4. YouTube. 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=wk9dBBNk8XI> (2022 – 08 – 21)

8. POPIS PRILOGA

Tablica 4.1. Analiza prepoznavanja neverbalnog ponašanja – Kolinda Grabar-Kitarović	44
Tablica 4.2. Analiza prepoznavanja neverbalnog ponašanja – Zoran Milanović	45
Tablica 4.3. Pearsonov hi-kvadrat test	46
Tablica 4.4. T-test – spol/UIP	46
Tablica 4.5. ANOVA – Starosna dob/UIP	47
Tablica 4.6. Post-hoc test – starosna dob/UIP	48
Tablica 4.7. Post-hoc test – starosna dob/UIP	48

Tablica 4.8. ANOVA – stupanj obrazovanja/UIP	49
Tablica 4.9. Nemiran položaj tijela (komparativna analiza)	50
Tablica 4.10. Naginjanje prema naprijed (komparativna analiza)	51
Tablica 4.11. Klimanje glavom (komparativna analiza)	52
Tablica 4.12. Gestikulacija rukama (komparativna analiza)	53
Tablica 4.13. Podizanje obrva (komparativna analiza)	54
Tablica 4.14. Ekspresija lica (komparativna analiza)	54
Tablica 4.15. Držanje za govornicu (komparativna analiza)	55
Tablica 4.16. Usklađenost gesta i govora (komparativna analiza)	56
Tablica 4.17. Usklađenost gesta i govora (komparativna analiza)	57
Tablica 4.18. T-test – spol	58
Tablica 4.19. ANOVA – starosna dob	59

9. POPIS SLIKA

Slika 2.1. Model transakcijske komunikacije	3
Slika 2.2. Prirodna pragmatika	16
Slika 2.3. Izrazi lica	19
Slika 2.4. Vrste pogleda	21
Slika 3.5. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 11:12)	24
Slika 3.6. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 12:22)	25
Slika 3.7. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 13:37)	25
Slika 3.8. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 14:44)	26
Slika 3.9. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 15:00)	27
Slika 3.10. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 23:11)	27

Slika 3.11. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 28:34)	28
Slika 3.12. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 32:31)	29
Slika 3.13. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 00:02)	30
Slika 3.14. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 00:33)	31
Slika 3.15. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 01:42)	32
Slika 3.16. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 01:42)	33
Slika 3.17. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 06:28)	34
Slika 3.18. Isječak iz snimke inauguracijskog govora (vrijeme snimke – 08:28)	34
Slika 4.19. Grafički prikaz normalne raspodjele	58

10. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 4.1. Spol ispitanika	41
Grafikon 4.2. Starosna dob ispitanika	41
Grafikon 4.3. Status obrazovanja ispitanika	42
Grafikon 4.4. Status obrazovanja ispitanika	43